

**WE HEBBEN GEEN HONGER. DANK U.**  
**Reisverslag van 27 januari tot 15 februari 2007**

*Ze kijken ons vragend verbaasd aan als we vertellen dat we terug naar Burundi gaan.*

*'Burundi, begot, wat ga je daar doen? Is het daar niet gevaarlijk?'*

*Vragend en verbaasd kijkend. Wie gaat er nu in hemelsnaam naar Burundi? Trouwens, waar ligt dat ergens? Als het een beetje meezit kunnen we ons verhaal kwijt. In het beste geval buigt twijfel en verbazing om in sympathie en enthousiasme.*

*'Ah, is het waar dat jullie iets met Burundi hebben?' Kan ik jullie iets meegeven? Kledij, snoep, speeltjes?*

*'Moet je het zo ver gaan zoeken? Hier zijn toch ook nog genoeg armen? Ze zijn toch maar lui ginds!'*

*Probeer dat maar eens uit te leggen!? We vertellen het ook niet aan iedereen.*

We rijden hobbelig de oprit op richting het bisdom, slaan dan links af naar het gebouw van de slotzusters. De weg gaat licht dalend, we stoppen op het pleintje bij de winkel waar de zusters brood verkopen.

Marc en een paar van de groep gaan naar binnen., Stef, Miet en ik blijven zitten, rondkijkend en verdraaid goed wetend wat er gaat komen.

Geen twee minuten later komen ze, een man in lompen, enkele kinderen in lompen, een vrouw in lompen. Kijken indringend en smekend door het raam van de auto, maken dan een rondje rond het vehikel.

Wij zitten binnen en proberen niet te kijken. Oogcontact is niet goed, we worden daar ongemakkelijk en onrustig van. Zachtjes wordt tegen de deur van de auto getikt, heel voorzichtigjes met de vingertoppen. Om ons vooral niet wakker te maken.

'Máma, máma', klinkt het klagend. Vrouwen worden altijd aangesproken met dit woord.

Je moet kijken. Ogen smeken, lippen prevelen enkele woorden. Je hoeft geen Kirundu te kennen om te verstaan wat ze vragen. Klopt en er zal opengedaan worden. De hand wordt uitgestoken, de bleke handpalm open en naar voor gericht, én met een wrijvend gebaar over de maag.

Eigenlijk hoeven we niet te kijken of te reageren, straks krijgen ze toch iets te eten. Als de anderen terugkomen uit de winkel.

Maar je kan het kijken niet laten, en als je het doet krijg je een hoop gewriemel van binnen. Hun blik laat je niet meer los. Nooit meer.

Iets willen doen en niet kunnen. Geslingerd tussen negeren en kijken. In het besef dat er tientallen zo'n kinderen rondzwerven. Tientallen? Honderden!

Echte en een beetje minder echte. Ze hebben honger, wij niet. Ze hebben geen kleren, wij wel. Ze hebben...

(Woensdag 31 januari 2007, 15.30u.)

Een paar overwegingen en een anekdote bij wijze van inleiding om onze reis van 27 januari tot 15 februari 2007 te verhalen.

Ze schetsen enkel een kader. Meer niet. Maar ze zijn wel typerend voor wat we willen gezegd krijgen. En dat is niet zo moeilijk.

Om te beginnen moeten we gezegd krijgen dat er grote nood is. Zeer grote nood. We willen gezegd krijgen dat we moeten blijven ter plaatse gaan om te kijken, te helpen. De tegenstellingen, de extreme tegenstellingen mogen niet afschrikken.

Het bijna hopeloze van de kruimels die we geven mag niet ontmoedigen. Integendeel.

Het is vaak bijzonder moeilijk om je ding gezegd te krijgen in een midden dat zo ver staat van die noden. Veel onbegrip is een dikke muur waar ons verhaal tegen afketst.

Het is bijwijlen ook heel moeilijk om klaar te verwoorden wat je ervaart, wat je ziet. Het overbrengen van woord en beeld, de getuigenis is hoe dan ook belangrijk.

Probeer maar eens weer te geven in wat voor situatie die mensen ter plaatse moeten leven. Is dit hopeloos?

Uitzichtloos? Is onze ziel zo hard gescleroseerd door overvloed dat onverschilligheid het enig antwoord is?

### **Zaterdag 27 en zondag 28 januari**

We zijn met heel veel enthousiasme vertrokken. Als we zouden mogen kiezen tegen Spanje of Burundi, dan is de keuze snel gemaakt. We moeten niet twijfelen.

We zijn moe en diep onder de indruk teruggekomen. We zijn vlot en veilig met Ethiopian Airlines ter plaatse gebracht, in een zaterdagse nachtvlucht met veel tussenstops. Via Parijs en Adis Ababa, jawel met een a. Niet Abeba.

't Is daar in die fraaie drukke luchthaven dat we drie uur in transit moesten wachten voor de verbinding naar Bujumbura. Daar hebben we de anekdote beleefd die een heel bijzondere invloed heeft.

Je moet weten dat we voor de gelegenheid allemaal in hetzelfde uniform gekleed lopen, met een groene T-Shirt met opdruk: 100% AAROVA (gesponsord door het bedrijf..). Blijkbaar valt dat heel erg op, want we worden er op aangesproken. Groen is een rustgevende, maar sterk in het oog springende kleur.

Die 100%, wat betekent dit? En waar gaan jullie heen, jullie zijn een groep?

Naar Burundi?

Maar, daar valt toch niets te beleven, er is daar niets te zien, er is daar niets te doen!

Zo klinkt de verbaasde stem van een luchthavenbeambte in Adis Ababa. Miet moet die verbaasde vraag aanhoren.

Wij van die groene groep zijn overtuigd van onze 100% engagement. Zo leggen we ook die 100% uit. Dit was niet voorbereid, noch ingestudeerd. En plots worden we door die kleur en door het opschrift met onszelf geconfronteerd.

Wat voor ons eigenlijk van binnen zo vanzelfsprekend was, wordt nu openlijk gezegd. We zijn op humanitaire zending. Hulpverleners met een hier en nu toegekende status.

En het maakt indruk, wij op hen en zij op ons.

En zo is er iets ontstaan en gebeven door dit voorval. De groene kleur die opvalt, het teken van de 100%. De boodschap die we konden brengen: we zijn op humanitaire zending voor Burundi.

En in de luchthaven van Bujumbura zelf valt het nog meer op. Het vliegtuig houdt halt ergens op de betonvlakte een honderdtal meter van het gebouw.

Het is de eerste maal na zoveel jaren dat we deze luchthaven aandoen. Kleiner dan de andere, weinig beweging. Maar we vallen op. Ze kijken naar ons en de beampten van de paspoortcontrole vragen uitleg. Ik denk dat het helpt. Ik ervaar ook een zekere positieve houding van sympathie.

We zijn plots niet meer die anonieme reizigers die het land binnenkomen voor een vage vorm van toerisme, we worden duidelijk gekleurd met een missie, we zeggen het ook, want ze vragen er naar. We worden er op aangesproken. Een beambte vraagt zelfs heel uitdrukkelijk of we christelijke origine hebben.

Het weerzien met Pierre, Vedast en Eric is hartelijk! We vallen letterlijk in elkaars armen.

Eric is bijgekomen, Vedast blinkt nog meer dan vroeger. Pierre glundert door zijn bril.

De zon schijnt warm en straalt doorheen de bewolkte hemel. We zijn blij hier terug te zijn. Hoewel we weten dat we niet altijd leuke dingen zullen zien of meemaken. We zijn gewaarschuwd dat er veel regenval is met alle gevolgen van dien. We moeten ons geen illusies maken.

We krijgen altijd die dubbele confrontatie. Bijzonder hartelijke ontvangst afgewisseld met ploeteren in de armoede.

### **Maandag 29 januari**

We blijven vandaag nog in de hoofdstad. Marc, Eddy, Kris, Pierre en Deo vergaderen samen.

Deo is een zelfstandig consultant die vroeger voor meerdere NGO's werkte. Hij kent Afrika door en door. Dus iemand met wie je in contact moet blijven omwille van zijn expertise.

Wij, de anderen, trekken de stad in om aankopen te gaan doen. Koffie van OCIBU, allerhande artikelen voor de kerst- en andere markten in Vlaanderen, machines gaan bekijken en zoeken of er iets te vinden is om rijst te pellen of granen te malen.

We moeten veel rondrijden en zo krijgen we de gelegenheid om uitgebreid van het hoofdstedelijk leven te proeven. We herkennen alle soorten parkeerwachters, telefoonkaartenleurers, militairen in blauw uniform, politieagenten, armen, beter gesitueerden.

Langs veel straten staan enorm veel stalletjes opgesteld waar allerlei spullen te koop aangeboden worden.

Straatnamen zien we bijna niet, verkeersborden zijn nagenoeg onbestaande. Maar Vedast kent zijn weg. Hij crost rond als de beste chauffeur. En vertelt intussen over zijn kinderen, hij is trots op zijn gezin. Stefaan blijft niet achter en vertelt over zijn managementbureau en de bijhorende druk en stress die dat werk met zich meebrengt.

Voortdurend wisselen contrasten in het stadsbeeld elkaar af. Sjeke gebouwen en straten naast vervallen bouwsels en kapotte straten. Een wirwar van kleurrijke tafereelen die een beeld geven van handel en economie.

De kleine detailhandel gebeurt op straat voor de woning. Maar er zijn ook ateliers met open deuren en ramen waarachter de bedrijvigheid zich afspeelt.

We slaan met sympathie dit schouwspel gade.

In de buurt van de grote markt vinden we een parkeerplaats. Vedast gaat op zoek, wij blijven zitten en aanschouwen het stadsleven. Auto's uit het Midden-Oosten zijn zeer herkenbaar aan de kleur en het rechtse stuur. Toyota's bij overvloed. Het zijn zovele taxi-auto's, waarvan de vier wielen nog goed ronddraaien en met een carrosserie die net niet op instorten staat.

Aan de overkant op de hoek van de straat zitten een paar vrouwen en een jongen. Ze verkopen mango's. De kleine snijdt een vrucht in stukken om op te eten. Blijkbaar zijn ontbijt of middagmaal. De twee vrouwen zitten op een laag klapstoeltje druk met elkaar te keuvelen, af en toe rondkijkend of ze niet wat kunnen verkopen.

Het is hier een mierennest of een geordende chaos, zoals je verkiest. Claxonneren is een favoriete sport.

Iedereen tuut op iedereen en niemand reageert er op.

Venters te voet passeren en monsteren de binnenkant van onze wagen om te zien of er niets te verkopen valt aan de ingezetenen. Een vrouw met ondervoed kind klampt aan. We weten wat het betekent. Niet kijken, negeren. Toch blijft ze vriendelijk lachen en gaat dan verder. Mannen met dozen en pakken op het hoofd wandelen gezwind voorbij. Een auto met het opschrift 'In God we trust' passeert. Wat later zien we er een tiental staan nabij de kathedraal. 't Zijn begrafenistoeten, weet Vedast ons te vertellen.

Tegen de middag landen we bij de Witte Paters voor een aperitiefje en om verder te praten over de machinerie om te ontschorsen of te malen. Op de middag gaan we eten in het restaurant Eden tegenover het meer. Het is

een vrij gezellige plaats, die mogelijkheden biedt voor toerisme. Toerisme in een verre toekomst? Er wordt over van alles gepraat. Over het fenomeen van de straatkinderen, de gevolgen van de oorlog, de terugkeer van vluchtelingen van uit Tanzania, de wezen ten gevolge van Aids. Eigenlijk zijn het groeiende problemen, waar het land de komende jaren nog meer zal mee af te rekenen hebben.

Preventieprogramma's tegen aids beginnen te komen, maar nog niet iedereen profiteert ervan. Het zijn zo van die tafelgesprekken naar aanleiding van twee kwajongens die tegenover ons aan de andere kant van de weg op wacht zitten tot we weg gaan, om iets te krijgen. Er ontstaat een soort communicatiepatroon, waarbij ze begrepen hebben dat ze mogen wachten. Ze klimmen op een reclamebord, halen kunstjes en acrobatieën uit om ons te plezieren, spelen schijngevecht en hebben het blijkbaar naar hun zin. Leve de vrijheid van de straat?

Later in de namiddag toeren we nog wat rond in Bujumbura op zoek naar beeldjes. 's Avonds zitten we alweer nabij het Tanganykameer voor het avondmaal. Wat ons bijzonder bij blijft is Pater Paul en vooral zijn verhaal. Hij is oud en versleten, zegt hij. Het geheugen blijft achterwege. Daarom moet ik binnenkort terug naar Antwerpen. Ik geef nu al veel door aan de confraters.

Of hij zich nog zal kunnen aanpassen in Vlaanderen? Hij twijfelt. Het is hem aan te zien dat hij er niet graag bij is. Het vooruitzicht is er een van ontheemd worden. Misschien kan hij overeenkomen om het voor 6 weken te proberen en als het niet gaat toch terug te keren naar Bujumbura.

Zelfs bij dit soort problemen zitten we een ogenblik op onze adem. De sfeer voelt een moment triestig aan. We moeten ons herpakken, want dit samenzijn moet er een zijn van aangename ontmoeting.

### **Dinsdag 30 januari**

De nacht verloopt nogal onrustig met veel wakker worden. De morgenstond heeft dondergerommel en moskeegezang in de mond. Er is regen, vogelgekwetter en stadsverkeer. Een rijmenloze samenhang om de natuur te beschrijven.

Maar het is hier goed en veilig vertoeven bij de paters Xaverianen, ondanks de vele insectenbeten op de benen. Er staat vanmorgen al een eerste vergadering op de agenda. Er zijn Italiaanse dokters die een praktijk willen opstarten in Murayi.

We bezoeken in de voormiddag het stedelijk hospitaal dat luistert naar de welluidend naam 'Hôpital Prince Régent Charles'. Een hele mondvol voor een fraai klinkende benaming, die verwijst naar de oprichting in 1945. Het grootste ziekenhuis (geweest) voor de armen. Nu moeten ze betalen tot de laatste cent.

Wat de consequenties daarvan zijn hebben we horen vertellen tot onze oren er bij gingen tuiten. Je bent overleden en je familie kan de kosten niet betalen. Geen pardon, het lichaam blijft in het ziekenhuis. Een waardige begrafenis volgens de traditie van de familie? Vergeet het maar! Eerst betalen!

Het is evenwel niet alles kommer en kwel in de gezondheidszorg. De regering nam ook positieve maatregelen. Bevallen is gratis voor de moeder.

We kunnen op bezoek in het ziekenhuis dank zij pater Max, Witte Pater en aalmoezenier van dienst. Wat die man en zijn congregatie in alle stilte doen voor de armsten onder de armen is bijzonder. Zorgen voor eten voor 130 zieken, hetgeen ze zelf niet kunnen betalen. Je zou kunnen zeggen dat dit toch geen moeilijk werk van barmhartigheid is, een beetje eten geven aan zieken.

We hebben het met eigen ogen gezien wat dit werk inhoudt. Potjes koken in een keuken die je naar onze normen niet eens als keuken kunt omschrijven. Het voedselagentschap zou dit lokaal onmiddellijk verzegeled en de brandweer zou het ganse interieur komen schoon spuiten.

Is dit niet wat overdreven in de beoordeling? Het geeft weer hoe de confrontatie was en hoe we bedenken dat dit naar de meest elementaire normen van een keuken uitrusten en organiseren niet van deze wereld is, ook niet voor eender welk ontwikkelingsland.

Zo'n beschrijving geeft aan hoe groot de nood wel is.

Maar het is en blijft moedig van zoveel inlandse mensen en hulpverleners om in die penibele omstandigheden toch maar er mee door te gaan en elke dag met schaarse middelen te herbeginnen.

Je zou van minder op de grond gaan zitten met de kop op je knieën. Nee, Pater Max straalt rust en beminlijkheid uit en doet zijn dagelijks werk. Hoed af!

Het ziekenhuis telt zo'n 300 patiënten en ziet er erg verouderd en vervuild vervallen uit. Zowel binnen als buiten. Maar wellicht refereren we te gemakkelijk naar onze westerse normen van luxe en overdaad aan hygiëne en uitrusting. Zo'n vergelijking is altijd in het nadeel van Burundi.

Hier werken er een paar inlandse dokters en enkele uit China. Meer moet dat zeker niet zijn?

Het bezoek aan de ziekenzalen is ook weer zo'n confrontatie met die onwezenlijke realiteit. Je krijgt een paar bakstenen in je maag gestampt.

Grote ziekenzalen, zoals wij ze ook gekend hebben 50 jaar geleden, vuile muren, verroeste bedden en plastic matrassen zonder iets op. Klamboes aan lange toppen in een punt tegen het plafond gehangen om elke avond neer te laten en de muggen tegen te houden. Tegenover elk bed een paar nagels in de muur en een touwtje er tussen gespannen met wat persoonlijke spullen. Kleine mensen zitten te kijken met grote ogen naar de grote blanke bezoekers met een klein hartje, fluisterend en luisterend naar de uitleg van Pater Max. Het zal je kind maar zijn dat hier ligt ziek te zijn of dood te gaan bij ontbering van zorgen en medicamenten.

Nee, we zitten niet op een andere planeet, we zijn in de hoofdstad van een land dat na de genocide langzaam uit het moeras wil opklimmen. Een land dat nood heeft aan alles. En daarvoor rekent op..

Een zaak moeten we toegeven. De verpleegkundige zorgen die we hebben zien toedienen in de afdeling brandwonden verlopen professioneel correct. Met steriele handschoenen en doorgeefpincetten tussen verbandtrommel en ziek lichaamsdeel. We hebben de verpleegkundigen achteraf gefeliciteerd hiervoor. In de gangen tussen de zalen zie je tafereel die bij ons ondenkbaar zijn, maar hier de gewoonste zaak van de wereld zijn. Gebruiken en gewoonten die eigen zijn aan Afrika. Vrouwen en kinderen in trossen bij elkaar op de grond of op het lage muurtje. Zitten en wachten, zitten en kletsen, zitten en eten bereiden. Zitten en kijken. Zitten en zwijgen. Zitten en rondlopen. We stappen er net niet overheen met onze lange benen.

Mogen we een foto nemen? Is dat niet onkies? Pater Max stelt ons gerust. Neem gewoon maar een paar beelden. Neem die mee naar je eigen thuisland, dat ze ginds goed zien hoe de leefomstandigheden hier zijn. Als je wilt getuigenis afleggen, heb je niet alleen het woord nodig. En zelfs met beelden zijn al onze emoties en ervaring nog voor geen 10% te beschrijven. We nemen afscheid na die onderdompeling in het bad van ellende. We rijden door naar Soeur Mena, de dappere zuster Mother Theresa van ter plaatse, de tengere Indische vrouw. 't Is een beetje stil in de auto onderweg. Niemand heeft blijkbaar veel zin om wat te zeggen.

Na de middag verlaten we de hoofdstad en gaan eerst nog Murayi bezoeken.

Bij de aankomst zijn er in tegenstelling tot onze verwachting weinig kinderen om ons tegemoet te snellen. Maar de ontvangst is daarom niet minder hartelijk. We ontmoeten ook Charlotte, onze stille sympathieke medewerkster en tolk.

Er zijn hier nu in de mutualiteit 145 gezinshoofden lid. In de verslaggeving over de werking komt ook het geitjesproject ter sprake. Men vraagt nog meer geitjes. Die hebben blijkbaar veel succes.

De mensen hier willen ook bonen kunnen verkopen, waarmee ze winst maken. Ze hebben ook meststof nodig. Hier wringt het schoentje in verband met de milieuzorg! Kunstmest tegenover natuurlijke meststoffen. Wij hebben in het westen intussen onze les geleerd in verband met gebruik van chemische stoffen in de voedselketen.

De vergadering verloopt nogal rumoerig. Er blijkt grote betrokkenheid te zijn. Na de verslaggeving komt Ignace aan het woord. Hij heeft het o.a. over de eisen die de overheid stelt. Ze zijn niet verontrust, de projecten worden gewoon verder gezet. Het komt er op aan zich aan te passen en uit te zoeken hoe de mutualiteit zich kan inpassen of aanpassen aan de eisen die de overheid stelt.

Marc is content. Bijzonder gedreven en spraakvaardig geeft hij zijn uitleg Ik ben hier al voor de 26<sup>e</sup> keer en ik breng zes vrienden mee die hier al geweest zijn.

Hij geeft uitleg over het wezen van het ziekenfonds aan de hand van het beeld van een huis met kamers. De tekening is intussen legendarisch geworden.

Grondvesten, kamer voor terugbetaling, kamer met bijkomende diensten, dak in twee delen; preventiehuik.

Murayi is geïmplementeerd met Ronse. Dat betekent dat de vrienden van Ronse hier concrete steunprojecten kunnen voorstellen. Ik neem me voor wat meer aandacht te besteden aan dit mutualistisch centrum.

Er wordt in de presentatie van het geheel ook veel aandacht besteed aan de preventie.

Het traditionele huis dat op het bord getekend wordt te klein. Het dak zal moeten vergroot worden. Er komt een derde kamer bij. Voor vervoer en voor bevallingen. De vraag is hoe dit kan gerealiseerd worden, want dit project is duur. Er zou bevoorbeeld een ziekenwagen in Gitega kunnen gestationeerd worden en via draagbare telefonie zou het vervoer nuttig kunnen zijn voor ¾ van de secties. Er zal een studie gemaakt worden. Er bestaat kans het voertuig aan te kopen samen met Italiaanse partners.

Het dak uitbreiden is een zaak van de leden zelf en van de vrienden. In de preventie zal voor elk lid een (gesubsidieerd) muskietennet ter beschikking gesteld worden.

Zo'n algemene vergadering is een boeiend gebeuren. We zijn er als groep altijd graag bij. Ook al hebben we weinig of geen contact met de mensen, toch is er wederzijds sympathie. Vooral bij de voorstelling van de groepsleden komt dit tot uiting. Instemmende gemompel, goedkeurende blikken, wat animo en zelfs applaus. Er worden veel woorden van dank gesproken. Voor de geest van solidariteit. Alleen door die solidariteit zullen we het doel bereiken: toegang tot de gezondheidszorg voor iedereen.

Het begint al te donkeren als we aankomen in Gitega. Vergezeld van donder en dreigend onweer. Thuiskomen is nu een beetje hallucinant. Wat voorspelt dit?

De vicaris spreekt bij het avondeten woorden van welkom. Gij komt thuis, gij zijt hier thuis, niet als toerist, maar om te werken. Marc vertelt over de ervaring in Adis als zou er in Burundi niets te zien zijn en niet te beleven.

Op de vraag met hoeveel ge moet zijn om een mutualiteit te beginnen is het antwoord eenvoudig. Christus begon ook met één. Zo dus.. Men zaait iets en nu zijn er al 10.000 aangeslotenen.

Het is zoals het is, we komen hier graag, verblijven hier graag. Buiten klettert de regen tegen de golfplaten, de ramen, de muren. Binnen is de sfeer gezellig, de rust van de nacht wenkt.

### **Woensdag 31 januari 2007**

Vandaag bezoeken we Ntita. Na ongeveer anderhalf uur rijden en 40 kilometer doorheen een landschap van 1000 tinten groen, putten en groeven, variaties van kinderen in lompen, komen we in het centrum aan.

Er is hier veel volk aanwezig. Vooral moeders met kinderen. De mutualistische kern is zeer actief, zo wordt ons gezegd. Er zijn nu al 490 titularissen. Elk lid probeert een nieuw lid aan te brengen. Zo groot is het enthousiasme.

Maar de problemen waarmee ze geconfronteerd worden brengen ze evengoed onder woorden zoals ze zijn. Onverbloemd. Door het slechte weer is er geen oogst. Daardoor is er en komt er hongersnood. Zoiets wordt naar mijn aanvoelen meegedeeld met grote waardigheid of is het beheerste gelatenheid?

We weten wat het betekent. Of beter gezegd, we weten het niet, we kennen dit niet, hongersnood. Wij hebben geen honger.

Marc zegt dat hij getroffen is door de grote inspanning die hier geleverd wordt. *La guerre est finie, maintenant commence la lutte contre la nature.* We moeten er geen tekening bij maken.

Intussen komt er nog altijd volk binnen in de zaal, die al afgeladen vol zit. We tellen 380 aanwezigen. Een kleurrijk allegaartje, vrouwen met rode, gele pagnes en witte, oranje en gele hoofddoeken. Mannen in witte T-shirt of kostuum. De geur na verloop van tijd moet je er bij nemen.

Op het binnenpleintje buiten is er ook een drukte van jewelste. Een grote groep komt terug van het veld, de schoffel in de hand of op de schouder. Omdat er zoveel volk binnen zit, lopen wij buiten rond. Onmiddellijk krijgen we grote belangstelling. Ze willen allemaal op de foto en zijn nieuwsgierig naar de bewegende beelden van zichzelf en hun vrienden.

Op het stenen pad naast de zaal zitten en staan moeders met kinderen, kinderen die rondsletteren, in de tuin wat verder loopt een varken, fietsen staan geparkeerd tegen de muur.

Het is een wonderbaarlijk schouwspel.

Intussen brengt Marc zijn verhaal over het mutualistisch huis, de kamers, de studie van de derde kamer, het dak dat moet uitgebreid worden. Het wordt een lange vergadering.

De gemeente Haaltert verbreedert met de kern van Ntita. Solidariteit over een afstand van een paar duizend kilometer is geen ijdel begrip. Solidariteit zal het uiteindelijk halen. Hier leeft een moedig volk, een actieve gemeenschap.

Na de middag worden we verwacht in Nyabiraba. De weg erheen is goed bereikbaar, maar biedt ons alweer het troosteloze van de kapotte velden afgewisseld met al even troosteloze hutjes. Flarden van beelden flitsen voorbij. Geitjes met een touw aan de voorpoot, kinderen die koeien hoeden, intens groene velden, kinderen die van school komen met een plastic zakje met schriftje erin.

We worden door elkaar geschud en geklutst, de snelheid is nauwelijks 20 per uur.

Maar we vergeten alle ellende als we door de samengekomen leden in Niabiraba zingend welkom geheten worden. De vergadering verloopt zoals de andere, maar toch is het niet hetzelfde. Er klinkt af en toe meer applaus, er is meer animo, bij het einde wordt er zeer mooi tweestemmig gezongen.

We zouden wensen hier altijd te mogen vertoeven. Ondanks de miserie die ons om de oren vliegt voelen we vriendschap en waardering.

Na 16.00 gaan we nog wat inkopen doen bij de Pakistanees in Gitega, alwaar we aangeklampt worden door straatkinderen. Ze liggen met een stuk of vijf, zes op de trappen van de winkel te wachten op klanten. Ze weten dat ze altijd iets krijgen. Als je een paar keer langs komt, zwaaien ze op de lange duur ten teken dat ze je herkennen en wachten dan gedwee tot je de aankopen in de kofferbak gestouwd hebt, om ze daarna wat koeken of centen te geven.

Het is alsof dit soort taferelen hoort bij het folkloristisch gebeuren van het marktplein in Gitega. Het is haast een ritueel.

We rijden door naar het bisdom, maar we houden nog eerst halt bij de zusters om brood te kopen.

Marc en een paar van de groep gaan naar binnen., Stef, Miet en ik blijven zitten, rondkijkend en verdraaid goed wetend wat er gaat komen.

Geen twee minuten later komen ze, een man in lompen, enkele kinderen in lompen, een vrouw in lompen. Kijken indringend en smekend door het raam van de auto, maken dan een rondje rond het vehikel.

Wij zitten binnen en proberen niet te kijken.. Zachtjes wordt tegen de deur van de auto getikt, heel voorzichtigjes met de vingertoppen.

'Máma, máma', klinkt het klagend. Vrouwen worden altijd aangesproken met dit woord.

Ogen smeken, lippen prevelen enkele woorden. Je hoeft geen Kirundi te kennen om te verstaan wat ze vragen. Klopt en er zal opengedaan worden. De hand wordt uitgestoken, de bleke handpalm open en naar voor gericht, én met een wrijvend gebaar over de maag.

Eigenlijk hoeven we niet te kijken of te reageren, straks krijgen ze toch iets te eten. Als de anderen terugkomen uit de winkel.

Maar je kan het kijken niet laten, en als je het doet krijg je een hoop gewriemel van binnen. Hun blik laat je niet meer los. Nooit meer.

Iets willen doen en niet kunnen. Geslingerd tussen negeren en kijken. In het besef dat er tientallen zo'n kinderen rondzwerven. Tientallen? Honderden!

Echte en een beetje minder echte. Ze hebben honger, wij niet. Ze hebben geen kleren, wij wel. Ze hebben...

Een oudere man met grijs kroezelhaar en kapotte tanden wandelt tot bij de auto en klopt aan, spreekt ook smekende woorden. Een malaria-patiënt, aids?, tuberculose?

We hebben stof tot nadenken over het aankopen van brood in gezelschap van kleine en grote bedelaars. We hebben er geen antwoord op. Maar ze zijn er en ze hebben honger en nood aan verzorging.

De lucht is overtrokken, in de verte rommelt er donder. Vedast is Vedast, hij vat het filosofisch op. 'La vie est dur sans confiture'!

Wat doe je met al die bedelaars? Een peulschil? De avond zit dreigend vol regen en onweer.

## Donderdag 1 februari

Vannacht is er een korte aardbeving geweest. De regen valt bij bakken neer en het is fris. Niet meteen een prettig vooruitzicht.

Vandaag trekken we naar Buhoro en Gatonde. Dat zijn alvast de plannen. Maar we zullen ervaren dat het geweld van de natuur deze plannen dwarsboomt. Het zal zonder Gatonde zijn. De staat van de wegen is te slecht en het weer te onvoorspelbaar. Als we Gatonde er bij nemen riskeren we er de nacht te mogen doorbrengen.

Buhoro ligt zo'n 40 km. van Gitega. We rijden langs Makebuku om Abbé Denis op te halen.

Onderweg maken het meest hallucinante spektakel mee dat maar mogelijk is. De weg is een grote dikke modderblubber. Tientallen Burundezen zijn aan het werk om dit stukje baan terug berijdbaar te maken. We rijden doorheen tegen beter weten in. De jeep zakt weg en blijft steken. Vast! Onmiddellijk springen handen en voeten bij om ons uit die ellende te duwen.

Dit is grote solidariteit. We voelen ons gegeneerd dat we dit moeten meemaken en ondergaan.

Maar het is spectaculair.

Wat hier gebeurt is tekenend voor zoveel ellende in dit land: geen behoorlijke wegen, geen behoorlijk transport, vruchtbaar land door de natuur vernield, de natuur die een bondgenoot zou moeten zijn, mensen die niets hebben en niets zijn en toch blijven ze moedig opnieuw beginnen.

Bij aankomst worden we op applaus onthaald. De tamtam heeft goed gewerkt, de staat van de wegen is bekend en we worden geprezen omdat we er toch doorheen gekomen zijn.

Er zijn hier al 221 leden in totaal. Slechts vier hebben niet hernieuwd. Maar er is hoop. De mutualiteit stelt het goed. Er is hier een actieve kern.

De vergadering heeft plaats onder een half open afdak, bijna in open lucht. Kinderen zijn alom aanwezig en houden zich bezig met een strootje, spelen, kijken nieuwsgierig naar Kris met zijn videocamera. Kleintje met kleintjes op de arm, haveloos gekleed.

Het is een refrein dat we tot in den treure toe herhalen. De lompen en nog eens de lompen.

Het verhaal van de mutualiteit gaat verder. Er zijn toch te weinig leden. En dat komt door de hongersnood, de regen heeft veel kapot gemaakt. De boodschap klinkt luider dan te voren. Hongersnood! En toch moet men verder leven, de inspanning moet blijven. De verslaggever kaart de problemen aan. Er is tekort aan geneesmiddelen. Het geitjesproject loopt, maar de kleine geitjes lopen risico van ziek te worden door het slecht weer. Met de molen gaat het goed. De kredieten worden voor 99% terugbetaald. Dank u wel.

De tweede verslaggever heeft het over de toekomst en de plannen. Koetjes kweken en geitjes? Er zijn te weinig geitjes, slechts 40 leden hebben er een.

Schrijnwerkerij beginnen? We hebben 530 planken nodig.

Marc neemt het woord, bedankt de vorige sprekers voor de goede verslaggeving en vertelt dan zijn verhaal over het mutualistisch huis.

Vandaag is het Charlotte die alles vertaalt naar het Kirundu. Marc vertelt twee zinnen, Charlotte vertaalt een gans epistel.

Marc voegt er een project aan toe onder de vorm van een gift voor het aankopen van geitjes. Kris zal de CM-kern van Geraardsbergen aanspreken om het project mee te ondersteunen.

Nicodème, de plaatselijke voorzitter (vrijwilliger), vraagt een 'moulin concasseur'. Marc beaamt dat er vorige maandag in Bujumbura naar gezocht werd. Vedast is er mee bezig geweest. Er is slecht nieuws en goed nieuws. We gaan terug naar de hoofdstad op zoek, het zal misschien mogelijk zijn de stukken te hebben binnen drie tot vier maand. Pierre en Vedast zullen het opvolgen.

Het belang van de vergadering blijkt hier zeer duidelijk, er wordt overlegd, gevraagd en geantwoord in klare taal. De mensen applaudisseren omdat te laten horen hoe dankbaar en enthousiast ze zijn.

Na de vergadering maken we nog een rondgang in het gezondheidscentrum, omstuwd door massa's kinderen, die handjes willen geven, ons willen aanraken. Sommigen hebben een schriftje bij. Eddy kijkt zeer geïnteresseerd naar wat ze aan het leren zijn. De vervoegingen van het werkwoord en de verschillende tijden. En wat lees je in de schriftjes van de meisjes. Een les over de gedragscode voor de Burundese vrouw, heden en verleden. De Burundese vrouw moet onderdanig zijn, charmeren. Jawel, anno 2007.

Voor ons een minicultuurshock, maar in feite niet ongewoon in de context van de Afrikaanse cultuur. Maar we kijken er het eerste moment toch wat vreemd van op.

Plots staat Miet oog in oog met een jongen met open zweren op zijn benen. Hij loopt hier rond in het dispensarium, maar wordt niet verzorgd. En toch moeten die wonden dringend verzorgd worden, zoniet gaan ze necrosen en riskeert die jongen zijn beide benen te verliezen omdat ze afsterven.

Grote consternatie en beroering! Het hart van de verpleegster protesteert. We kunnen dit toch niet laten gebeuren! Hoeveel kost die verzorging. Miet tot bij Marc. Marc met jongen tot bij de verpleegster. Wat kost een verzorging? 2.500 Burundese frank! Hoeveel is dat omgerekend? Een paar euro?

Die jongen kan dat niet betalen en daarom krijgt hij die zorgen niet. En daarom is hij zo goed als veroordeeld.

De wereld is hier onrechtvaardig hard. Geen geld, geen zorg. Geen zorg, geen kwijt. Geen kwijt...

Marc geeft 10.000 FBu aan de verpleegster van het dispensarium met de opdracht er voor te zorgen dat die wonden geheeld worden en de eventuele meerkost door te geven.

Daarmee hebben we weer stof voor discussie over de toegankelijkheid van de gezondheidszorgen en welk standpunt we moeten innemen tegenover niet kunnen betalen en toch de nodige zorgen toegediend krijgen.

Ze moeten het ons niet meer wijsmaken. We weten het. Hier in de streek is er zware nood, honger en ontbering zijn de troefkaarten. De lachende en joelende kinderen kunnen het niet maskeren.

Op de terugweg stoppen we nog om de straatwerkers die ons uit de modder geduwd hebben te trakteren. Ze verdienen het.

Een half gekantelde camion zit vast in de modder en moet eerst uitgeladen worden voor hij kan los geduwd worden.

Op de middag rijden we terug via Makebuku om Abbé Denis te laten uitstappen.

We zouden ook naar Gatonde rijden voor de algemene vergadering van de kern aldaar, maar dat zit er niet meer in. Te riskant. Nu nog bij zo'n dreigend weer en de archislechte staat van de weg doorrijden naar Gatonde is om problemen vragen. 't Zou kunnen zijn, zegt Vedast, dat we er mogen blijven overnachten. Niet doen.

Vedast is een soort plaatselijke Frank Deboosere. Als hij adviseert van te vertrekken, dan weet hij goed wat de weergoden zullen brengen en dan volg je zijn advies op.

Het namiddagprogramma oogt dan maar een beetje toeristisch, een tochtje naar de watervallen van Careira. Het landschap verandert. Bosrijker, leistenen ondergrond, goed onderhouden grachten, wegeniswerken. De natuur wordt woud.

En na regen komt zonneschijn, helaas is de pret van korte duur.

Aan de slagbomen met toegang tot de zone van de waterval moeten we betalen. Inlanders betalen 1000 FBu, vreemdelingen 2000 FBu. We hadden ons voorgenomen hier even idyllisch te picknicken. Maar net als we op de parkingzone uitstappen barst er een onweer los pal boven ons hoofd. Het water valt met bakken uit de hemel. Alles is hier waterval.

Van picknick komt er niet veel in huis, een poging om in open lucht op de zitbank te serveren wordt weg geregend. We moeten noodgedwongen schuilen in de hutjes wat hogerop. 'Singing in the rain' begeleid door hemeltambours. We moeten improviseren met paraplu en regenvest om terug beneden te geraken bij de wagens. Instappen en wegwezen.

De wegen zijn veranderd in beekjes, als aders van een bloedsomloop met snel stromend vuil water. De terugweg is bezaaid met blote voetjes die trappelen in het slijk, de heuvels dragen een aureool van mist. Handen worden uitgestoken met een vragend gebaar. Geld? Honger?

De zondvloed is van korte duur. De zon komt er weer door. Symbolisch voor wat er in dit land aan de hand is met de oogst?

Voetgangers lopen gewoon door langs de rand van de baan. Onverstoord, regen of geen regen. En weer wordt dit landschap prachtig groen, met diepe felle tinten. De heuvels zijn bezaaid met huisjes, kinderen zijn alomtegenwoordig, klein en bruin als ze zijn, in trosjes langs de kant, op het erfje voor de deur spelend, opkijkend als we passeren, luidkeels roepend naar de umzungos in de jeep. Hoe oud is die kleine daar? Drie jaar? Moet dat kind op straat rondlopen?

Onder de brug stroomt een modderpoel van bruin water, al te veel water, met al te veel kracht. Vedast slalomt rond de putten in de weg, niet wetend hoe verraderlijk diep ze kunnen zijn.

Maar dit land is vruchtbaar. Er wordt tegen beter weten in op gewerkt. De zon schijnt mild over de akkers en geeft de mensen weer moed in hun strijd tegen de natuur, een strijd die ze zo verliezen.

Zo schuift weer een dag voorbij. We zijn hier nog maar een paar dagen en we hebben al zoveel meegemaakt. In alle richtingen. Schitterend ontmoetingen, ingrijpende ervaringen over de ellende. En wij die dachten dat we het land al kenden en er alles konden over vertellen. Het is alsof we nog niets meegemaakt hebben.

Hoeveel dokters zijn er hier? 268, waarvan 80% in Bujumbura werkzaam is. In België bijna 46.000. Dat is één voor 217 inwoners. In Burundi zou het naar schatting neerkomen op één dokter voor 26.000 inwoners.

Een dokter verdient in Burundi 120 dollar per maand. Bij ons is dat bedrag verdiend in twee uur.

Tijdens het avondeten hebben we stof genoeg om over te praten. Buiten is er alweer donder en gietende regen. Alle sluisen zijn opengezet, alsof alles hier schoon gespoeld moet worden. De vraag ligt op onze lippen: kind, waarom zijt ge hier geboren? Hier is er niets, bij ons is er alles. Jullie hebben honger, wij niet.

Stani van de straatkinderen is in de buurt geweest en vertelde over zijn projecten, de filosofie er achter, de toekomst. Ignace is vertrokken naar dromenland, de regen weet van geen ophouden. Iedereen is moe, toch blijven we nakletsen. Tot laat in de nacht. Alle emoties van de dag moeten verwerkt worden. Maar hoe doe je dat? Hoe kan je vertellen wat je vandaag gezien hebt? De tamtam zwijgt. De hand blijft uitgestoken. Honger en nog eens honger. Honger op blote voeten. Kapotte oogst en slijk eten om het knagend gevoel te stillen?

Lompen die de wind doorlaten als een airco.

Een soort cynisme om wat anders niet te tonen?

Waar slapen de straatkinderen die overdag rondhangen op de trappen van de winkel van de Pakistanees? Het is wel strategisch gekozen als bedelplek. Een godganse dag op de trappen zitten, hopen op...Monsieur, s'il vous plaît, j'ai encore faim.

Twee broden en vijf vissen. Waar blijft hij?

Waarom ga je in godsnaam naar Burundi, er is daar niets te zien? Kindjes van nauwelijks drie, vier jaar, doorweekte vodjes en eeltige voetjes. Niet Lukas, niet Hannah. We discussiëren met Stani en Antonius en pater Alfons over de peulschil die onze bijdrage is.

Als ge gedaan hebt wat ge kunt doen...

Na middernacht gaan we slapen. Dan zijn al de problemen van de wereld opgelost. En de fles is leeg.

## Vrijdag 2 februari 2007

Dag van Lichtmis, dag van het licht. Welk licht valt er vandaag te vieren in deze slijkboel? We zetten koers naar Nyabikere.

Het landschap is er een van groene kleuren en gele bloemen, een symfonie van kleuren tegen de natte bruine grond. Doorheen de valleien slingert een spoor van het verwoestende water, afgebrokkelde wanden, her en der hoopjes stenen, wortels en zand half op de weg. Dit land is plat, kapotgeslagen door regen en hagel. Grote slierten maïsplanten liggen tegen de grond.

Bij de brug staat het woelige vuilbruine water hoog, veel te hoog. Maar wij zitten veilig in onze 4x4, als in de cinemazaal, knus gezellig kijkend naar het spektakel. We zien het resultaat van de natuur die eigenlijk een bondgenoot zou moeten zijn. Een bondgenoot die water brengt opdat de vallei een vruchtbare oase zou kunnen zijn, waar de Burundezen met hoop op beter onbedreigd hun akkers mogen bewerken.

Erg veilig voelen we ons niet. De aanblik is te hard. Een weg vol slijk, een scheefgezakte tegenligger, een camion vol mensen, gevangen achter de tralies, dreigend om te vallen in die blubberige massa. Langs de kant staan enkele toeschouwers als stillezens te kijken. Wat is dit voor een situatie.

We klimmen dieper en verder de heuvels in. Het wordt er niet beter op. Links en rechts beelden van de zondvloed. Wie zei ook weer dat dit het aards paradijs zou kunnen zijn?

Haveloze kindjes langs de kant, voor hun krotje tussen schrale beplanting. De armoede slaat ongenadig neer. Vragend kijkende mensjes op hun stukje land. Kinderen met hun kudde vee, grazend op de met water en slijk doorweekte weg. Valt er wat te grazen?

Tegen 10.00u komen we aan in het centrum. De vergaderzaal zit vol kleurrijke dorpelingen. Een algemene vergadering kan hier rekenen op grote belangstelling. Er wordt gebeden en gezongen. Pierre opent en verwelkomt iedereen. Hij vertelt over onze ervaringen onderweg hierheen.

Kinderen verdringen elkaar in het deurgat, om toch maar niets te missen van het gebeuren, ze worden deskundig door de vrouw van Jean Berchmans, toezichtster van dienst, manu militari weggejaagd. En klets van het zweepstokje op de kuiten is een afdoend middel.

De curé geeft verslag. Van 280 naar 400 leden. Om trots op te zijn.

In de zaal zijn er 188 aanwezig. En er komen er nog altijd bij. Jean brengt verder verslag uit over de samenwerking, de resultaten, de winsten. Men vraagt nog meer steun, nog meer centen. We hebben 34 geitjes, er zijn ook kleintjes, er mogen nog geitjes bijkomen.

Ze zouden ook graag meststoffen hebben. Er wordt over de bijdrage gepraat en voorgesteld dat ze misschien zal moeten verhogen om in evenwicht te blijven.

Op de speelplaats naast het vergaderlokaal krioelt het van de leerlingen, met honderden zijn ze opgedoken voor de gebeurtenis van het jaar. Zes umuzugos in hun midden, dat moet je meemaken. Sommigen naderen tot in het deurgat achteraan en geven luidop commentaar, tot ze weer weg geranseld worden tot op veilige afstand.

Marc bouwt intussen zijn huis op het bord en vertelt goed nieuws over de machinerie. Er kan voor een decorticeuze gezorgd worden. Binnen drie tot vier maanden en Vedast kan voor het onderhoud instaan.

En ook hier weerklinkt de boodschap van de preventie. De strijd tegen malaria wordt belangrijk genoemd.

Onder goedkeurend applaus wordt meegedeeld dat er muskietennetneten op komst zijn. De kostprijs van 10.000 Fbu wordt voor 90% gesubsidieerd door de CM Midden-Vlaanderen.

En de voorspelling komt uit. Ook hier vragen ze naar meer geitjes. Het project van de onderlinge hulp kent succes. Natuurlijk is een geit interessant. Ze geeft melk en dat is goede voeding vooral voor de kindjes, ze geeft mest om het tuintje naast de woning vruchtbaar te maken. En als ze zelf vruchtbaar is geeft ze nog jongskes ook. En om de cirkel rond te maken. Na haar leven op aarde kan ze nog dienst doen als zeer gesmaakte brochette.

Het geitjesproject wordt per sectie gesponsord volgens het aantal leden.

En wat die decorticeuse betreft. Kris gaat het project uitleggen in de Technische School van Aalst, waarvan de CM met de kern hier jumeleert. Misschien kunnen ze daar zo'n machine maken en zo een bijdrage leveren.

De aanwezigen zijn enthousiast, het applaus liegt er niet om. Ze luisteren zeer aandachtig. Ik merk op dat er toch veel magere exemplaren op blote voeten tussen zitten.

Maar voor velen klinkt de boodschap toch een beetje als lichtmis. Hopelijk worden ze niet teleurgesteld in hun verwachtingen.

En buiten is het nog altijd kermis bij die grote bende scholieren. Binnen is de vergadering aflopen. Er worden enkele geschenken overhandigd als teken van vriendschap en dankbaarheid. Plechtig zingend wordt de bijeenkomst besloten. Toch wel een ontroerend moment dat de materiële zorgen overstijgt en draagkracht wordt.

De namiddag is voorbehouden voor Mugeru, onderweg houden we halt bij de hutjes van de Batwa. Elke keer komen we hier, ze kennen ons. We worden ontvangen. En dat is nu het moeilijkste van alles. De groep mensen is in de samenleving hier nog minder dan niets. Verstoten van alles, zo lijkt het. Ze leven in hutten, het zijn pottenbakkers van beroep. Maar hun levensomstandigheden zijn nauwelijks te beschrijven. De natuur rondom hen ligt plat geregend, ze zitten zelf letterlijk op hun gat. Een paar schamele hutje opgetrokken uit gedroogde kleiblokken, bedekt met een strooien dak, een deuropening, een venstergat. Voor het hutje, een klein pleintje in fel roodbruine aarde, in het midden een graatmagere pottenbakker, zittend op een laag bankje, de voeten tegen de grote pot, draaien en wrijvend om het kunstwerk model te geven. Rondom hem wat kapotte scherven, een



paar afgewerkte potten, toeschouwers in alle formaten, kinderen, waarvan een paar alleen met lompenbroek of een veel te grote draadversleten mannenvest, grote slungels met een pet op, en opvallend veel dikke hongerbuikjes.

We zijn nog maar net gestopt of daar verschijnen de burenen, als kwamen ze uit de grond gekropen. Moeders met ukkepukjes op de arm, een paar jonge vrouwen met kleurrijke pagne, eentje met een mand op het hoofd. Nieuwsgierig en hopen iets te krijgen. Gretige handen worden uitgestoken voor de lekstokken, de volwassenen inbegrepen.

De zon is er doorgekomen en schittert over het panoramisch landschap. We genieten ervan, ondanks alles is dit een zeer mooi land. De rivier stroomt als een fel gezwollen ader door het vruchtbare akkerland, het veld wordt opnieuw bewerkt.

Mugera ligt er stil bij. De kleine acrobatische tambourinaires van weleer zijn er niet. Het is hier stil. Tijdens de algemene vergadering gaan we met Vedast naar boven, naar het Mariaoord, dat hier zeer geliefd is. Wat verderop en hogerop zijn ze bezig een nieuw bedevaartsoord te bouwen. We hebben een gesprek met de werfleider, ingenieur van dienst. We komen zo heel interessante zaken te weten over de bouw van de kerk, de berekeningen, de stabiliteit, hoeveel de werkmannen verdienen, hoe ze gelogeerd zijn, hoe de stellingen gebouwd worden. Zelfs hoe de opleiding van een ingenieur in hoger onderwijs is.

Van op deze plaats, hoog op de heuvel, hebben we een bijzonder mooi ver panoramisch zicht. Het is zo'n plekje, waar je met de picknickmand naar toe trekt, er een ganse dag verblijft, om alle stress te laten varen. Dat is toch een land met veel mogelijkheden, ook voor toerisme.

Terug beneden is de vergadering nog niet afgelopen. We worden er bij geroepen om voorgesteld te worden. Dat is altijd een zeer animovol gebeuren, met instemmend gemompel, goedkeurende blikken en handgeklap.

Mugera was vroeger van de Witte Paters en is ooit nog aartsbisdom geweest.

De dag eindigt in schoonheid, de furieuze grillen van de natuur zijn achterwege gebleven.

Morgen is er een nieuwe dag. Er staat nog zoveel te doen, we moeten fris en monter zijn voor de volgende uitstappen

### **Zaterdag 3 februari 2007**

Vandaag maken we een enig schouwspel mee. De koninklijke trommelaars! Les tambourinaires de Giheta Voor we vertrekken doen we nog wat opschikwerk in de zaal: dozen opnieuw ordenen voor een volgend transport. Raïsa, dochter van Vedast krijgt nog vlug computerles van Kris. De kleine is een beetje schuchter, maar ze leert gemakkelijk. Af en toe wordt er op de deur geklopt, er is altijd iemand die zijn opwachting maakt om een vraag te stellen, die steevast eindigt met een vingerwijzing richting schoenen en kleding.

Het is zaterdag en dus dag van de gemeenschapsdienst. Iedereen die handen aan zijn lijf heeft wordt geacht vrijwillig te werken voor de overheid, dit is vooral het onderhoud van de wegen, de grachten, enz.

Het valt op dat er weinig verkeer en weinig beweging is in de stad.

Tegen de middag komen we boven aan bij de plaats op de heuvel waar de tambourinaires ons zullen vergasten op hun uniek spektakel.

Jos was hier ook een jaar geleden en hij beschreef dit gebeuren op een bijzonder fijne wijze.

Het onder woorden brengen zonder de muziek te horen is bijna heiligschennis, zo stelt hij het. Klank en beeld horen zo bij elkaar dat woorden alleen niets zeggen.

Het is een bijzonder hoogstaande culturele manifestatie geworden, hartverwarmend voor iedereen. Ze toont de fierheid van een volk met een koninklijk rijk verleden.

We worden verwelkomd door de hoofdman, de leider, die ons wat uitleg geeft en vervolgens naar de arena brengt, waar we ons neerzetten op banken onder de beschutten kruin van enkele bomen. De dorpelingen die het tromgeroffel al gehoord hebben komen mee en gaan aan weerszijden van de kring staan.

Even blijft het stil en dan barst de muziek en zang letterlijk los. Van op zij komen ze, de trommels op het hoofd, ritmisch slaand en zingend. Aan de overzijde van de arena, met de grote ruime vlakte als achtergrond stellen ze zich op in een kring, de koninklijk trommel in hun midden. In een niet aflatende presentatie brengen diverse dansen en gezangen, slaan en trommelen in meeslepende ritmes, ernstig, dan weer vol humor, maken gekke sprongen, met de benen vooruit, buigend voor hun gasten. We weten dat elk ritme, elke dans een betekenis heeft die verwijst naar de fasen van het leven, naar de feesten in de samenleving, naar vreugde en verdriet, naar liefde en trouwen. De trommelaars slaan tot de grond mee dreunt.

Alles wat ze doen heeft zijn betekenis, de volgorde van optreden, er moet altijd iemand bij de grote trom in het midden zijn, de vier eerste trommelaars geven het basisritme aan, de tien andere volgen de cadans van de danser, die zijn nummer brengt. Met de benen vooruit springen moet altijd zo, ten teken van eerbied voor de koning.

Iedereen geniet van het schouwspel, wij de blanken, die het als een grote eer beschouwen, hier te mogen zitten. De dorpelingen van de omgeving die een voorstelling van eigen cultuur ten beste krijgen en een moment hun armoede en ellende kunnen vergeten. En de tambourinaires zelf, die zichtbaar genieten om wat ze uit hun lijf puren. Ik noem dit kunst met een grote K. Cultureel erfgoed, waar de regering gelukkig inspanning voor doet om het te bewaren en door te geven.

We kunnen er niet genoeg van krijgen, maar aan alle mooie dreuntjes komt een einde. Zoals ze gekomen zijn, gaan ze ritueel ook weer weg en blijven drummen tot ze uit het gezicht verdwenen zijn.

Nadien komt de oude hoofdman, zo fier als maar kan, getooid in de traditionele klederdracht ons ophalen voor de rondleiding in de koninklijke hutten van weleer.

Hij vertelt ons zeer gedetailleerd over de tijd van rond 1918 en het wedervaren van de gevluchte koning. Hoe hij zich hier schuil hield, hoe de heilige trommels zorgvuldig verborgen bewaard werden. Over de gebruiken en de gewoontes van de koninklijke entourage, het dagelijks leven van de vorst, de rituelen. Wie binnen mocht komen en wie niet, hoe de communicatie verliep, tot en met details over het dagelijkse leven in de hut van de koning van de morgen tot de avond.

Pierre beaamt dat er ook hier veel mogelijkheden zijn voor (toekomstig) toerisme. Maar eerst moeten er voorwaarden vervuld zijn, om te beginnen voldoende politieke en maatschappelijke stabiliteit, verder toch wat infrastructuur voor logement en verplaatsing.

Alles uiteraard met behoud van het ongerepte en ongeschonden kader. Het zou bijzonder jammer zijn de natuur te verwoesten met al teveel beton en bouwsels die er niet thuishoren. Maar vandaag is dit alles nog een wensdroom, een ijle gedachte.

We nemen afscheid, niet zonder de kinderen, klein en groot te trakteren op de lekstokken en snoepjes, en niet zonder de traditionele foto met de hoofdman in ons midden of tronend achter de grote trommels.

En in de namiddag is er ons bezoek aan het weeshuis Museke en het MPI Mutwenzi. Al bij al een vertederend gebeuren. Het is in wezen intriestig, het besef van die tientallen weeskindjes, vaak getroffen door ondervoeding. Maar het is anderzijds ook zo hartverwarmend te weten dat ze hier goed opgevangen worden, ze hebben onderdak, voeding, kleding, opvoeding. En bovenal liefdevol armen die ze stevig omsluiten.

In Museke komen we graag. We brengen hulpgoederen mee. Kleding, voeding, speeltjes en knuffels. Je zou wensen dat elke vormeling uit Ronse, die iets geschonken heeft in 2006, hier zou kunnen zijn om te zien wat wij meemaken als we de knuffels uitdelen. De vreugde in de oogjes, het stevig omklemmen van het beertje of het plezier met het opblazen en uitdelen van ballons. Het zijn momenten dat dit plekje een klein beetje aards paradijs wordt en dat alle zorgen tijdelijk vergeten worden.

Er verblijven ongeveer 150 kinderen. 64 zijn gehandicapt en verblijven er dag en nacht. Er zijn hier vijf Broeders Scheppers werkzaam. We bezoeken de boerderij, waar zaden geteeld worden, varkens, koeien, maïs, aardappelen.

Om een idee te geven. 1 liter melk kost iets meer dan een dagloon. Ofwel is de melk verschrikkelijk duur, afwel zijn de lonen belachelijk laag.

Een geit kost 20 dollar. Een varken 15.000 Fbu.

De vriendenkring heeft hier in het verleden al veel steun verleend, en nog altijd. Hier gebeuren goeie dingen, nuttige dingen. Het is een plezier hier rond te lopen en de vooruitgang te zien.

In de vooravond maken we kennis met Henri, de man van de internationale transportfirma UTI, die zich ontfermt over het goed controleren van onze zendingen als die in Bujumbura landen. Hij zorgt er voor dat de vracht met de hulpgoederen correct ter plaatse afgeleverd wordt in Gitega. Zijn hart klopt voor de projecten van de vriendenkring. Daarvoor wordt hij figuurlijk in de bloemen gezet.

Pater Luk, die langs gekomen is, kan de actuele situatie goed inschatten. Er is hoop zegt hij, maar hij vreest dat er snel ontgoocheling in de plaats zal komen als blijkt dat de beloften van de overheid niet snel genoeg gerealiseerd worden.

Men kan inderdaad veel beloven en wensen dat het uitkomt en gerealiseerd wordt, maar teveel illusies scheppen en dan moeten vaststellen dat het onrealistisch was of niet snel genoeg verbeterd. Dat is een gevaar dat bestaat.

Henri weet te vertellen dat ingevolge de regenvloed van de voorbije periode er mensen zullen sterven van de honger.

En wij weten hoe onbelangrijk Burundi is voor de internationale gemeenschap. Hoe veel te weinig aandacht het land krijgt in vergelijking met andere buurlanden. De noden zijn er daarom niet minder. Integendeel!

Onze gesprekken lopen nog verder over toerisme en economie, over het teveel aan universitaire opleidingen. Je wordt er opgeleid tot werkloosheid.

Over het leven in de hoofdstad, dat bijzonder hard is en moeilijk om rond te komen met één wedde.

Tijdens het avondeten schrijven we de verjaardagswensen voor Jeannette. Marc bereidt zijn preek voor om morgen te houden in de gevangenis.

Nadien zitten we weer samen in ons vertrouwd kwartier voor een drankje en een babbel. Nakaarten en de wereld verbeteren.

We hebben het over de vele weeskinderen in het land. De vraag wordt gesteld hoe die kinderen opnieuw kunnen geïntegreerd worden in de samenleving. Wat zal er van ze geworden als ze eenmaal volwassen zijn?

Af en toe valt de elektriciteit uit. Er zit weer donder in de lucht. En er moet nodig nog maar wat regen vallen. Alsof het nog niet genoeg is geweest.

Wie kan die toestand hier veranderen. Wie kan de ellende keren? Wat voor toekomst heeft dit land.

Het valt me op dat de toon der gesprekken bijwijlen veel pessimistischer is dan voorheen. Is het de invloed van de natuurelementen. Worden de vechters moe en ontmoedigd?

Het licht valt andermaal uit. De discussie gaat verder over de problemen van de gezondheidszorg. Over zieke ogen en een gezwollen buik, teken van ondervoeding. Waarheen moet men voor de zorgen? Wie moet ze betalen? Moet de zorg gratis of niet?

Wat moet men doen? Een bedevaartsoord bouwen of het geld besteden aan de gezondheidszorg?

Een pertinente vraag! Als het volk ziek is en honger heeft, moet je ze dan een kathedraal bouwen om te bidden voor hun zieleheil? Het zijn vragen op het scherp van de snee.

De een is vierkant tegen 100% gratis, iemand zal het toch moeten betalen. De andere vindt van wel. Visies botsen. Maar zoals ze zeggen, 'les extrêmes se touchent'.

De problematiek laat ons niet los, in de discussie wordt de horizon opengetrokken als verre voorbereiding van standpunten en keuzes. In die zin is de botsing van pro en contra een heilzaam proces.

### Zondag 4 februari

Vanmorgen hebben we de H.Mis bijgewoond in de gevangenis van Gitega.

Hoe moet je in godsnaam de blijde boodschap, de boodschap van hoop en toekomst hier onder woorden brengen? In een midden waar veel te veel gevangenen opeengepakt zitten, opgesloten in schier onleefbare omstandigheden. Wachtend op gerechtigheid, niet op uitzichtloosheid.

De vorige keer in 2004 was het bezoek aan de gevangenis een bijzonder harde confrontatie. Tijdens de rit achteraf naar Bujumbura had niemand veel zin om iets te zeggen. We waren teruggeslagen op onszelf en moesten al die taferelen van bergen ellende verwerken. Wat zou het nu worden?

Ik laat mijn verbeelding afdwalen naar de overdekte binnenplaats. Een wirwar van gevangenen, met mandjes en tafeltjes, en stoeltjes en vele plastic zakjes à la Delhaize, mensen, hoe kan het anders, in lompen gehuld. 't Lijkt meer op een vuilisbelt.

We kennen de weg, de parking, de toegang, het eerste sas, het moeilijke opstapje en dan die grote overdekte binnenkoer, met rondom rond de cellen. Wat we met onze ogen zien en opnemen is nauwelijks beschrijfbaar.

Vaak kunnen we niet of durven we niet zeggen wat we denken en voelen. Niet uit schrik, maar uit ontzag en zorg om het juiste woord te schrijven. Uit respect voor de andere.

't Klopt nog altijd van de vorige keer. In het midden staat het altaar, daar tegenover het koor met de geluidsinstallatie en verder in een vierkant rond het altaar de rijen voor de 'kerkgangers'. Ik zie mensen van alle leeftijden. Zelfs kinderen, jawel zelfs kinderen. Wrijf je ogen maar eens goed uit, het zijn kinderen. Vermoedelijk geboren in gevangenschap en verblijvend bij hun moeder. Niet verder op ingaan.

Curé Deo opent de dienst, hij spreekt bijzonder fraaie woorden en tilt de gemeenschap op uit het dal van ellende. Deze gevangenis wordt plots een vierende gemeenschap, ondanks de schreeuwerige klanken van het orgel en de krakende geluidsinstallatie. Momenten van sterke zingeving. De omstaanders vieren mee, anderen kijken voor zich uit, uitdrukingsloos, wezenloos, ze lachen niet, niet meer, nooit meer?

Wat gaat er in hun kopke om? Wat denken ze, wat hopen ze? Ze zingen luidkeels mee en klappen in de handen. Achter de verre tralievensters zie ik potjes en bakjes en zakjes, zoals in een oude versleten smidse.

Was hangt te drogen aan een wasdraad die gespannen is tegenover een dwarslopende muur achter het altaar. Ginds ver zitten wat mannen verstrooid te kijken, ze nemen niet deel aan de viering, het beeld van O.L.Vrouw van Lourdes is versierd met bloemen. Het koor zingt, maar moet duidelijk nog veel oefenen. Het klinkt zo schreeuwerig, om hoofdpijn van te krijgen. Achter en naast ons zitten vrouwen en kinderen, mooi uitgedost, zo op zijn zondags. Het zijn gevangenen.

De was aan de wasdraad is er vers gehangen, het water druppelt er uit. De gelovigen zingen met overtuiging en klappen in de handen. Er klinkt vreugde in hun stem.

Wij zitten hier als vrije burgers op stoelen, wij kunnen ons vrij bewegen in een beschermd cocon en niemand zal ons een strobreed in de weg leggen. Integendeel, ik heb de indruk dat men ons met ontzag bekijkt. Of is het inbeelding? Stel je voor dat er plots iets gebeurt? Is dit fantasie? Contact met de anderen hebben we niet, een praatje over gezondheid en vooruitzichten is er niet. Jawel, we brengen een beetje goederen mee en melkpoeder. We krijgen applaus, we leggen een centje in de offerschaal en Marc spreekt in de homilie over de boodschap van het evangelie. Alles klinkt bemoedigend, zorgvuldig geformuleerd in de woordkeuze. De aalmoezenier vertaalt naar het Kirundi, op het einde van de mis worden we voorgesteld onder goedkeurende en bewonderende blikken. 't Is net een soort optreden van een bekende groep. Wat is het belang van dit gebeuren hier. Ik veronderstel dat het ook zijn nut heeft. Een uiting van solidariteit? Een moment van verstrooiing in de eentonigheid van de dagen.? De ondraaglijke last van dit harde bestaan, het verborgen zingen achter de muren, onbeschermd en onuitsprekbaar, de kinderen die hier zitten en niet opgewassen zijn tegen de misdaad in de misdaad.

Een kleine loopt rond tijdens de dienst en toont veel interesse voor het kerkboek van Marc. Ze bekijkt die grote blanke reus met wijde ogen.

Wanneer komt Daens hier?

Na de viering worden we voorgesteld aan de aanwezigen. Er wordt gesproken over solidariteit en over bemoediging. Jullie hebben al onze sympathie. Maar iets kopen van de paar leurders die ons een armbandje of zelfgemaakt stukje speelgoed presenteren, nee, dat zit er niet in.

We moeten vriendelijk weigeren en in gesloten gelederen het pand verlaten. Aan de ingang knikken de gewapende bewakers ons minzaam ter afscheid. Vrijheid is zo'n aangenaam gevoel.

Te voet naar Lazar. De beeldhouwer heeft weinig is huis, we zijn rap terug in het bisdom. De kathedraal zit stampvol, het plein is feestelijk versierd met linten en planten. Een regenbui valt niet te vermijden. Wanneer stopt het met die nattigheid?

In de namiddag worden we verwacht in Kezakimana, het weeshuis, waar zoveel vreugde en dankbaarheid ons deel wordt. We brengen voeding, kleding en knuffelbeertjes mee.

Het zijn van die meest intense momenten van emotievolle vreugde. De hemel daalt als een mantel van liefde neer op dit stukje bruinrode aarde. Ondanks de overtrokken lucht en de dreigende regen.

De kinderen zingen ons welkom, als waren we koningen. Zingend begeleiden ze ons naar binnen voor de doopplechtigheden en de eucharistieviering. Het interieur is vernieuwd en toont veel groter. Alles is in gereedheid gebracht voor de doopplechtigheid van enkele kleintjes.

Hier klinkt de blijde boodschap blij, hier wordt zuiverend en helend water over de kleine kroezige kopjes gegoten. Wij mogen peter of meter zijn. Een eer die we gratis toegemeten krijgen.

Het is feest en kermis. Onze Marie Ange is intussen vier jaar geworden, ze werd goed voorbereid om haar meter Miet te ontmoeten, maar als het zover is, gaat ze lopen van de schrik. Grote mond, klein hartje. Ignace gaat voor in de plechtigheid en spreekt betekenisvolle woorden over het doopsel, over het peter en meter zijn. Hij legt de symbolen beeldrijk uit, in interactie met de kinderen en de grote mensen.

M. Ange lacht en zwaait naar ons, geen probleem, als het maar op veilige afstand blijft.

Stef speelt zijn rol van peter meer dan voortreffelijk.

Na de viering mogen we speelgoed uitdelen, en snoep. Onnodig te zeggen hoe leuk de kindjes dit vonden. Ze straalden van vreugde om de gekregen schat.

Nadien volgt er nog een samenzijn met avondmaal. We worden meer dan verwend, maar het hoort er bij. Het zou een teken van belediging zijn dit gebaar niet te aanvaarden. Het hoort bij de Afrikaanse traditie de gasten rijkelijk te overladen met attenties.

Dismas maakt ons duidelijk in zijn speech dat onze thuis ook hier is.

In dit weeshuis worden permanent 67 kinderen opgevangen. Men voorziet dat er nog meer wezen zullen komen door de hongersnood. Mgr. Simon had al meegedeeld dat sommigen slecht 1x per dag eten. Soeur Godelive voegt er aan toe dat nu sommigen maar 1x om de twee dagen kunnen eten.

Waar we ook komen, we worden met de neus op de feiten gedrukt. Armoede troef!

In het noorden van het land is de toestand nog erger.

Orakoze, bedankt, klinkt het vele keren. Bedankt om hier te zijn en steun te verlenen. We hebben begrepen dat de nood groot is en we worden aangespoord om niet los te laten. Voornemens die we zeker meenemen naar het thuisfront in de hoop nog meer medestanders te vinden.

Soeur Godelive spreekt woorden van hart tot hart. Orakoze, bedankt, want zonder jullie hulp zou ik zeker niet meer leven. Ge weet niet hoeveel goeds ge doet voor ons.

Ze spreekt met zachte, broze stem. We zijn getoucheerd door alles wat ge doet. Ik heb deze week met Jeannette getelefoneerd. We bidden veel voor haar. Ze is met ons en volgt de reis mee. Tsiep, tsjiej, tanden bijten en diep ademen.

Marc bedankt op zijn beurt en vertelt het verhaal van Adis Ababa. Er is hier niets te zien en niets te doen. Een uitspraak die een gevleugeld woord wordt. Heel veel menselijke warmte vervult de harten. Mgr. Simon belt op dit eigenste moment met Soeur Godelive en met Marc.

Dit zijn onbetaalbare ogenblikken van samenhang en verbondenheid. Dit is grenzeloze liefde.

Een mooi moment om een verjaardag af te sluiten.

### **Maandag 5 februari**

Vandaag is Mbogora aan de beurt. Hier is er een nieuwe sectie opgestart met tot op heden 12 leden. De weg naar het centrum is er een om niet rap te vergeten.

Hagelbuien hebben hier in de omgeving recent veel schade aangericht aan de gewassen. Het is een troosteloos beeld. En onder de donkere wolken met mistige slierten over de heuvels is dit een deprimerend spektakel.

Kapotte velden en nog eens kapotte velden.

We moeten over een ondiep beekje met een stevige brug van balken. Niet zo meteen aantrekkelijk, maar ze ziet er veilig uit. Ze kraakt wel onder de wielen, maar vaardige Vedast loodst er ons heelhuids over. De rivier links en rechts van ons staat hoog gezwollen, vuil bruin water stroomt er door. Nee, dit is helemaal niet leuk om zien, laat staan om er te moeten in leven.

Als we in het centrum arriveren schijnt de zon schuchter. Dat is toch al iets beter. We wandelen te voet naar het kleine lokaal waar de vergadering plaats heeft.

Zuster Sponsa -Marc kent ze al 14 jaar- verwelkomt ons. 't Ziet er een kleine, maar dappere zuster uit. Haar Frans klinkt Italiaans. Naast Marc lijkt ze wel een dwerg.

We lopen via het gezondheidscentrum binnen, voorbij enkel wachtende vrouwen op de bank aan de inschrijvingstafel.

De algemene vergadering bestaat uit een klein aantal leden. Na de voorstelling van de groep uit Vlaanderen brengt Marc zijn klassiek geworden mutualistisch huis aan de man en de vrouw. Hij legt er de nadruk op dat 'wij' hier gekomen zijn om te steunen, maar de verantwoordelijkheid ligt bij 'jullie'. De tekening komt beetje bij beetje op het bord, ze groeit en krijgt inhoud. De aanwezigen kijken geboeid toe.

Jullie hebben twee opdrachten, zegt Marc. Verantwoordelijkheid dragen en sensibiliseren. Geloven in zijn mutualiteit, dat is de boodschap. Er wordt uitleg gegeven over de complementaire diensten en wat er mogelijk is. Bijvoorbeeld een molen om granen te malen. Hij kost wel veel, maar loont de moeite. Over het systeem van micro-crédit is er enige onduidelijkheid omwille van een reglement van de overheid. Daarom wordt de benaming (tijdelijk) niet meer gebruikt.

Op de derde rij in het zaaltje zit een kindje op de schoot van zijn moeder. Het hoest verschrikkelijk, alsof het zwaar belast is op de luchtwegen. Het schreit ook zo moeizaam. De moeder probeert het te troosten door op zijn rugje te tapoteren en afwisselend te voeden.

Niemand stoort er zich aan, de vergadering gaat gewoon verder.

Die derde kamer die nu ter sprake komt zou voor ziekenvervoer kunnen dienen. Er is vraag naar. Maar Marc waarschuwt: denk er goed over na, wees voorzichtig. Toch hoopt hij dat tegen volgend jaar deze kamer te klein zal zijn. Dit zou dan betekenen dat de mutualiteit het goed doet. Applaus.

Pierre neemt nog het woord en animeert de vergadering in zijn zo typische stijl van spreken, bijna zangerig, vloeiend met hoogtes en laagtes, met intonatie, luid en stil en veel pauzes. We verstaan er wel niets van, maar vatten wel de zin.

Nadien is het nog de beurt aan Abbé Ignace die wat achtergrondinformatie geeft en ondermeer verwijst naar Mhr. Ruhuna die het mutualistisch project opgestart heeft, wat nu door Mgr. Simon verder gezet wordt. Ignace doet een beroep op de plaatselijke curé om de mutualiteit tot ontwikkeling te brengen.

Tiens, waar hebben we dat nog gehoord? Ging dat niet 100 jaar geleden ook zo bij ons. De kern die opstart rond de kerktoren, met vaak de onderpastoor die de kar trok en duwde.

Pierre dankt Ignace voor zijn betoog en voegt er nog een doordenker aan toe.

Zegt hij: roken is dodelijk. Wie wil er nu geld geven voor de dood? Je geeft het beter aan de mutualiteit, dat is pas preventie tegen de dood.

De curé neemt tenslotte ook het woord en zegt iedereen heel veel dank. Hij stelt dat er veel, heel veel ellende is en hopelijk brengt de mutualiteit heil. Hij noemt de 'animateurs' moedige mensen. Hij belooft mee te werken aan de sensibilisatie via zijn parochie. Vijftig leden is beter dan 12 leden. Hij vergelijkt Marc met Paulus, hij bedankt de équipe en hoopt dat iedereen veel leden aanbrengt. Hij doet een oproep om het belang van de mutualiteit luid te verkondigen. Solidariteit staat gelijk voor ontwikkeling. Wees een voorbeeld voor de anderen.

En vrienden, zet in België ook jullie werk verder.

Ja, die kan spreken, zeg!

Zuster Sponsa bedankt ons. Ze kent Marc al zo lang, en nu brengt hij altijd een groep vrienden mee. Dit betekent dat het werk vruchten draagt. Jullie zijn weldoeners.

Zo vaak worden we overladen met eerbetoon. Men apprecieert duidelijk het werk dat we doen. Onze enige wens is dat die droom werkelijkheid mag worden, dat Burundi mag herleven.

Na de vergadering lopen we nog even rond in de lokalen van het gezondheidscentrum. Aan de wand in de hall hangen didactische platen over de groeicurve van de baby, over de verschillende bouwstenen van de voeding.

Mooie, duidelijke platen zijn het, die een visueel beeld geven van een aspect van de gezondheidszorg.

Er zijn hier ongeveer 35 bevallingen per maand. Per dag zo'n 15 à 20 consultaties voor verzorging, 30 à 40 vaccinaties per maand, vooral voor kinderen.

Ja, en er is ook veel malaria. We behandelen met kinine, als er voorraad is...

Na de middag rijden we terug in de gietende regen. Vedast maande ons aan om te vertrekken, op gevaar af onderweg geblokkeerd te staan.

't Is al welletjes geweest. 't Zou mogen ophouden met regenen. Hoe rijm je dat in godsnaam te saam? Mensen op het land en regen te lande? Mensen op de fiets en de regen? Kinderen op blote voeten en de regen? Twaalf graden warm en gehuld in lompen. Hoe voelt dat?

Met al die regen, straks gaat de maïs er ook nog aan kapot en er is al zoveel vernield door de hagel.

Hier en daar zijn de wegen kleine waterlopen geworden met grillige vertakkingen door de groeven. Af en toe glibbert de auto over de weg. Beneden in de valleien en op de hellingen zien we de aangeplante gewassen, net nog niet weggespoeld. Huisjes met kinderen tegen de muur geplakt, schuilend tegen de regenval en kijkend naar het vreemde schouwspel van auto's gevuld met blanken. Kindjes die buiten staan, de armpjes tegen het lichaam gekneld, zich rillend beschermend tegen die natte koude.

Je zit er op de duur versuft naar te kijken, niet begrijpend dat dit mogelijk is in zo'n mooi land.

Over het dal komen ijle mistlagen opzetten. We horen verhalen over de ravage. Bananenplanten staan rot of liggen geknakt door de hagel. Sommigen zeggen dat ze dit soort apocalyps nooit eerder zagen.

We hebben vandaag maar één centrum bezocht en dat is genoeg. Rond 16.00u zijn we terug in Gitega. Voor we naar de moeder van Rose-Marie Ntahonganyira gaan hebben we nog wat werk om de zaal op orde te zetten of we nemen de tijd om even uit te rusten en te bekomen van het natuurgeweld.

Je vraagt je natuurlijk af wie die Rose-Marie is.

Ze werkt momenteel op de landsbond van de CM en heeft via ons voor haar moeder enkele pakjes en persoonlijke documenten meegegeven.

De ontmoeting met de moeder is een gebeurtenis op zich. Best leuk en aangenaam om mee te maken. We worden ter plaatse overrompeld door de toegestroomde jeugd.

Het is altijd en overal het zelfde gegeven. We mogen ons niet bewegen of ze hebben het gezien, we mogen nergens arriveren of ze komen uit de grond en van tussen de bomen en struiken. En toegegeven, we zouden ons onwennig voelen, mocht het niet gebeuren. Blijkbaar zijn we er op gesteld. En omdat we onze pappenheimers kennen hebben we snoep mee.

Kris en Eddy halen hun beste leiderstalenten boven om de horde kinderen op één rij te krijgen en ze een voor een bij de meester te laten komen. Snoep uitdelen is toch een plezierige bezigheid. Eigenlijk genieten we best van die drukte en dat gevecht voor een lekstok.

Later op de avond, als we naar Tamotel rijden voor het avondmaal, steken we nog een transport van tientallen koeien voorbij. 't Is te zeggen, het transport gaat volledig te voet. Ze komen uit Tanzania en moeten naar het slachthuis in Bujumbura. Dat is voor mens en dier 300 km. te voet. Dag en nacht onderweg. Te voet. Zonder tentje, laat staan een hotelkamer voor de begeleiders. Weer of geen weer. Te voet. Bij ons gaan ze te voet naar Compostella, voor de bedevaart en de sport. Hier om den brode. Op blote voeten.

Een bewogen dag eindigt zoals hij begonnen is. Nat en druilerig, met gerommel in de wolken.

En dan hebben we nog niets gezegd over Innocent, de aalmoezenier van de gevangenis, met wie we deze avond een ontmoeting hadden.

Innocent vertelt over zijn leven en werken in dit midden.

Hoe een anekdote het leven gaat leiden van een akelige nachtmerrie. Er werd een straatkind van 10 – 12 jaar opgepakt en in de doos gedraaid. Daar werd hij onder de ogen van velen, ook die van Innocent, misbruikt.

Morgen is een nieuwe dag.

### Dinsdag 6 februari

Dat het vandaag een heel bijzondere dag zou worden wisten we vooraf niet. In feite is elke dag hier bijzonder met vaak verrassende wendingen en ervaringen, zowel positieve als negatieve.

We hadden het vanmorgen nog over het weeshuis van Museke in Mutwenzi, wat door de vriendekring actief gesteund wordt. Er zijn daar 113 kinderen, tussen de leeftijd van 2 maand en 20 jaar. Daar van gaan er 59 terug in de familie, maar worden door het weeshuis opgevolgd. De overige 64 blijven permanent in het weeshuis. Van deze groep kinderen zijn er 41 die ter plaatse studeren, 11 zitten in de kleuterklas en de resterende 12 zijn nog een beetje te klein. Van die laatste groep hebben we er zo vijf op een rij zien liggen in een bedje.

De Nan-voeding die we van de firma Nestlé meekregen, in totaal 190 kgr, krijgt zonder veel moeite zijn bestemming. De babyvoeding zal in deze tijd zeker goed van pas komen.

Het weer ziet een beetje mistig uit, bewolkt maar de zon gaat doorbreken.

Tegen de klok van 9.00u. vertrekken we naar Kirimbi en Makebuko.

We moeten in Kirimbi een groot plein over en daar is veel jong volk om ons te bekijken. Een winkel en een schrijnwerkerij zijn de actieve getuigen van enige economische activiteit.

De algemene vergadering is een kleine groep, de sectie telt zo'n 42 leden. Het is een vrij jonge kern, ze begonnen in oktober 2005.

Het valt op dat de aanwezigen er armer uitzien, de meerderheid bestaat uit mannen.

De vergadering verloopt volgens het traditioneel patroon. Pierre verwelkomt, Marc stelt ons voor, zeggende dat iedereen van ons al minstens eenmaal hier kwam. Hij voegt er aan toe dat we in eigen midden de getuigen zullen zijn van het werk hier.

De pastoor is er ook om zijn actieve steun toe te zeggen.

Uit het verslag van Joseph onthouden we dat de kern gegroeid is van 32 naar 42 leden, er zijn er nog 10 in stage. De sensibilisatie moet opgedreven worden, elkeen moet een nieuw lid aanbrengen. Ze vragen hier uitdrukkelijk steun voor die campagne van sensibilisatie en informatie, omdat de verplaatsingen zo moeilijk zijn. Men heeft ook problemen met het ten laste nemen van familieleden in moeilijkheden.

De tweede verslaggever, voorzitter Désiré deelt mee dat ze een winkel willen opstarten, ze zien er kansen in om een soort kruidenierswinkel te openen en snoep en zeep te verkopen.

Ze formuleren toch wel ambitieuze doelen: tegen 2013 willen ze 1.000 leden tellen.

In verband met de veeteelt zouden ze graag aan elk lid een geit kunnen geven. Dat levert immers meststof op.

En verder zouden ze ook graag gezinnen in moeilijkheden kunnen ten laste nemen.

Elke algemene vergadering mag dan wel dezelfde rode draad hebben, elke keer is het anders en daarom ook zo boeiend de eigen accenten te horen.

Marc bouwt weer zijn huis aan het bord vanaf de grondvesten tot het dak, met onderweg de kernwoorden en de cijfers over de financiële steun bij de onderdelen. De gift van 1.000.000 Fbu voor het geitjesproject wordt op applaus onthaald. Het is hier niet anders dan bij de ander kernen. Dankbaar applaus voor de steun. Zonder die broodnodige steun zouden veel realisaties onmogelijk. Een goed verstaander heeft maar een half woord nodig! De samenwerking is belangrijk, meer en meer wordt de nadruk er op gelegd dat de preventie nog belangrijker is. Er is dus in de visie iets aan het groeien. Stilaan de preventie meer en meer integreren in de mutualistische werking.

Pierre legt met veel beeldspraak uit dat de mutualiteit er voor iedereen is. Ge moet niet blijven staan in het water, ge moet vooruitgaan. De activiteiten moeten een meerwaarde zijn voor de beweging.

Soms klinkt zijn stem uitdagend, in positieve zin wel te verstaan. Hij herhaalt het belang van de preventie en spreekt over een vijfjarenplan dat hopelijk mag lukken. Vaak verwijst hij naar het evangelie. Hij verloochent zijn catechese roots niet.

Hij herneemt nogmaals de doelstelling van de aanvullende diensten. Ook daar moet de solidariteit spelen. Geld mag ons niet verdelen! Wij zijn samen verantwoordelijk. We moeten vooruitgaan om het LICHT te bereiken.

Abbé Ignace vertelt over de geschieden van in de jaren 1992. Neem, zo zegt hij, die tekening op het bord mee in jullie hoofd. Hij doet naar ons toe een oproep voor jumelage.

Tot slot neemt de voorzitter nog het woord om iedereen te danken en aan te moedigen de doelen te bereiken.

De geest van solidariteit moet ook anderen overtuigen

De vergadering wordt poëtisch zingend besloten. En omdat de groep niet te groot is wordt er ter plaatse getrakteerd met de traditionele Primus.

Buiten op het plein rond de gebouwen lopen blauw-witte scholieren nieuwsgierig naar binnen te kijken. Het is speeltijd. Een paar andere kinderen passeren, de schoffel in de hand of spelend met de hoepel. Kris mag snoepjes uitdelen aan de kleinsten die rond het deurgat flaneren.

De zon is er doorgekomen en straalt zacht warm, de aarde kleurt weer aangenaam bruin.

Maar alles is zo vol illusie en schijn. Onderweg naar Tamotel voor het middagmaal rijden we door een eind brousse en dat is niet gelachen. Vuilbruine krotjes met verroeste golfplaten, een paar eenzame kippen op het schrale erf voor de deur, mannen die zitten te zitten op een omgevallen verdorde boom, wachtend op..., enkele mensen aan het werk, verscholen tussen de stengels van een veldje maïsplanten, waarvan we de goede staat niet kunnen bevestigen, grote vlaktes links en rechts, glooiend omhoog, met rijstveldjes, misschien nog te redden van de grote wegspoeling, in de verte dappere vrouwen met gebogen kromme rug, de kop tegen de akker, een koetje langs de weg, zijn bewaker en een lange stok.

Bij het eten discussiëren over naar hier komen met mensen of het geld van de reiskost storten als steun. We hebben intussen geleerd de dingen te zeggen zoals ze op de lippen komen van uit een gerommel diep vanbinnen. Op bezoek komen of het geld geven. Je zou met die som inderdaad heel wat kunnen doen.

Het antwoord laat niet op zich wachten. Komen is even belangrijk, de ontmoeting mag je niet nalaten. We moeten komen kijken, we moeten komen om te luisteren en te spreken, en we moeten dan terug gaan om getuigenis af te leggen.

Makebuku verwacht ons. We rijden eerst nog langs een filiaal waar 612 kinderen in zes klassen school lopen. Dat is veel volk en soms moeten we die cijfers eens herhalen om goed te laten doordringen wat ze betekenen. Meer dan honderd per klas.

Na een korte visite, terug de wagen in en in een rustigere rodeostijl vliegen we met Abbé Ignace over de slijkwegen naar het echte Makebuku. Daar is de massa om ons te verwelkomen met de tambours en tientallen dansende meisjes in kleurrijke kledij. Makebuku sluit ons in de armen. Het grote plein lijkt wel een vliegveld gevuld met leerlingen. Honderden in dichte gesloten gelederen om ons zingend en fluitend welkom te heten. Lachend, groetend, dansend, zwaaiend. Ze gaan op in de dans, de trommelaars doen de aarde trillen en ons er bij, tot in de vezels van onze tenen. We zweven over de vlakke naar de schoollokalen die er kwamen dank zij de steun van Eeklo-Balgerhoeke.

Eddy is niet weinig trots dat hij dit mag komen zien en vertellen dat dit alles mogelijk geworden is door een school in Balgerhoeke. Dit is meer dan een jumelage, dit is vriendschap van school tot school. Een nieuw dak, de bouw van toiletten. Zaken om fier over te zijn. Maar het eindpunt is verre van bereikt. Er is nog zoveel te doen. De klaslokalen mogen er fraai uitzien onder een nieuw dak, binnen is er nog veel te doen voor een behoorlijke en volwaardige uitrusting. De banken, het bord, de didactische middelen.

Maar Jean-Marie, de vicaris voor onderwijs, die ons vergezelt, is toch trots over de vooruitgang.

We lopen verder door naar het binnenplein tussen twee grote vleugels, alwaar onze stoelen staan, waar we koninklijk mogen gaan zitten voor de toespraken en de dansen. De opgestelde tambours begeleiden ons met oorverdovend gedreun. Hun knalrode kleding verraad Vlaamse herkomst. Feestzaal Molenhuis.

Onder een dreigende hemel worden we vergast op een uniek dansspektakel met zang. De meisjes brengen zelf geschreven teksten. Jullie zijn pioniers!

We worden bedankt voor alles wat we doen. En er zijn nog zoveel wensen: we hebben behoefte aan documentatie, aan een bibliotheek. En we wensen jullie hier nog een aangenaam verblijf.

Marc belooft steun te geven voor die twee projecten.

De regen dreigt, maar de trommelaars trommelen de wolken weg. Achter het orkest staat een grote boom met weelderig kruin, hij biedt met zijn dragende takken uitzicht voor een tiental lenige kinderen die hun kopje tussen het gebladerte naar voor steken om toch maar niets te missen van het schouwspel. Leuk en ontroerend is dit. Ge moet ons zien zitten, in het midden aan de ene zijde van het plein, links en rechts van ons een massa kinderen, leerkrachten en vrienden, de handigsten klauteren op de vensterbanken achter hen, en voor ons bij de grote boom orkest en dansers. Ze hebben geen accommodatie à la Bozar van doen om ons te ontroeren en te boeien. Dansen in openlucht op de bruine aarde, op de stenen. En dan nog mag de geluidsinstallatie beperkt zijn tot een piepende hoorn, de woorden komen tot ons.

Pierre is vandaag een fiere man. Hij speelt op eigen terrein, hier is hij meer dan thuis. Hij komt uit een onderwijzersfamilie. Zijn schoonvader is directeur, zijn schoonzus directrice, zijn schoonbroer hoofd van de dansers.

De dreigende regen die af en toe een prikje geeft kan de feestvreugde niet dempen. In de parochiezaal werd voor ons een kleine maaltijd voorzien. En wie was er ook? Je raadt het nooit!

Jonathan, de kleine pruts uit Kezakimana, waar Donaat peter van is. Jonathan is er graag bij. Hij staat bij Marc, zit bij Marc, eet bij Marc en blijft bij Marc.

De directeur nodigt ons uit met oprechte woorden. Chers amis, ondanks de hongersnood die ons treft, willen we jullie toch iets presenteren, een drankje, een hapje. Ge zijt bedankt voor wat ge voor ons doet. Kom terug om te zien, te helpen en te steunen.

Marc beantwoordt de uitnodiging, te beginnen met Jonathan. Zie, hij kent me al, we zijn hier thuis. We zullen bij ons in Vlaanderen uw getuigen zijn. Weet, bij ons is het onderwijs soms veel moeilijker. Ook wij kennen onze

problemen. Het is onze taak respect te leren opbrengen voor elkaar. Bedankt voor het onthaal, het was onvergetelijk.

Jean-Marie looft in zijn woord de inzet van Marc en Jeannette, hun hart klopt voor dit land, hun huis staat open voor Burundi. Marc kwam naar hier ondanks de kogelregen. Het is nooit te laat om opnieuw te starten. Na de oorlog was het onderwijs ontwricht, we moesten herpakken. De samenwerking leek haast onmogelijk, en zie, nu zijn er al veel projecten op stapel. Er is al weer gezondheidszorg, weer onderwijs.

Af en toe schijnen zijn woorden wat ver van de context, maar ze klinken oprecht.

De school, zo vervolgt hij, had geen vensters, geen toiletten. Wat jij doet voor ons is een teken van grote liefde. Wees mijn spreekbuis in uw eigen scholen opdat ze mijn woorden zouden horen.

Hij spreekt erg geëmotioneerd tot ons, hetgeen betekent dat het hem diep raakt en dat hij zeer betrokken is bij de projecten.

Jonathan heeft intussen bij Marc een volle maaltijd verorberd. Hij geniet zichtbaar van het gezelschap en weet van geen wijken.

Het onderwijs in dit land heeft nog een lange weg te gaan. Technische scholen hebben onvoldoende uitrusting, informatica aanleren zonder computers, het lijkt ons van een voorhistorisch tijdperk.

Maar in Makebuko wordt er dapper gewerkt. De directeur is fier op zijn personeel. Velen zijn ook 'bénévol'. Hij bedankt ons nogmaals voor de beloofde boeken.

Zijn slotwoord is simpel: 'La mesure d'aimer c'est d'aimer sans mesure'.

Woorden van Sint Bernardus, lang geleden, eeuwig actueel.

Als de tijd van afscheid en terug rijden gekomen is, blijft Jonathan zich hecht aan de broekspijp van Marc vastklampen. Hij wil mee. Hij wil in de jeep kruipen. Protesteert, schreit, huilt als hij door een leerkracht opgepakt en weggedragen wordt.

De avond valt. De terugrit heeft iets sprookjesachtig. Het mistig landschap verdwijnt in het halfduister. Er hangt een mysterieuze sfeer over die nevelslierten boven de vlakte met schaduwen van hutjes, stengels van rietsuiker en bananenplanten met grote hangende bladeren. In de verte tekenen zich de contouren af van de heuvels, tientallen glooiingen van de eeuwige heuvels, die zoveel herinneringen verbergen.

*Over de natte weg schuiven slierten en wolkjes van mistbanken, vluchtige silhouetten van donkere mensen onderweg, te voet, te fiets. Het regent en onbeschermd lopen ze door, klein en groot in het donker van de avond, slechts even verlicht door de koplampen van de auto om dan weer te verdwijnen in de anonieme donkere massa. De tover van dit zachte landschap schuwt elke romantiek, ze kleurt alleen maar de zwarte ellende feller. Kinderen te voet in flarden kleding in dit druilerig weer, tegen niets beschut.*

### Woensdag 7 februari

Het heeft de ganse nacht geregend. We zijn er half slapend wakker van geworden, zonder echte goed te beseffen wat er een de hand was. Diep in ons binnenste protesteren we tegen die ellendige situatie, maar we weten ook dat we er machteloos tegenover staan.

Doel van de uitstap vandaag is Bgenyuzi, en dat ligt niet bij de achterdeur. Daarom zijn we vroeger dan gewoonlijk opgestaan. Het is nogal fris als we vertrekken. Voor de Burundezen is dit koud. Wij lopen in hemdsmouwen, zij met vest aan.

Onderweg, bij het bekijken van al wat beweegt, maak ik de bedenking dat alles door elkaar loopt, niet in het honderd, gewoon ordevol door elkaar. Koeien, geiten, soldaten, politie, auto's, voetgangers, fietsers.

Er worden veel bananen aangevoerd langs deze route, op het hoofd of in dikke trossen achter op de fiets. Het volkje wriemelt door elkaar. Het heeft zo zijn eigen charme, mensen ontmoeten mensen, begroeten elkaar met de traditionele schouderklop, spreken met en wellicht doen ze ook zaken met elkaar.

De velden zien er uit niet anders dan de vorige dagen. Overstroomd, weggespoelde gewassen afgewisseld met groene velden. Moedige landlieden en vooral landvrouwen die met de schoffel de aarde omwoelen om ze vruchtbaar te maken.

Daar passeert ons een ziekentransport. Ziekentransport, wat kan men zich daarbij voorstellen? Wel, men neme twee stevige stokken met een zeil er rond, men legge de patiënt er op, bedekt hem met een ander doek ter beschutting en bescherming. Tweemaal vier mannen dragen afwisselend de berrie kilometers ver naar het dispensarium, naar het hospitaal. Enkele familieleden volgen in het kielzog.

We rijden niet alleen ver, we klimmen ook naar 1800 meter. Vandaar de dikke mist die ons het uitzicht over de panoramische route onthoemt.

We zijn te vroeg voor de vergadering, er is nog niemand aanwezig. Dan maar wat rondneuzen in het dorp. En daar zijn de Italianen bezig een kathedraal van een kerk te bouwen in de schaduw van de armtierige woningen. We vinden dat in de huidige omstandigheden zo iets niet kan. We vinden dat verkeerd. Als er in de streek zoveel basisnoden zijn dat de mensen sterven van honger, dan moet je geen kasten van kerken bouwen. Je moet de mensen eerst eten geven en een behoorlijk dak boven het hoofd. Maar wie zijn wij om daar kritiek over te spuien?!

In de buurt van de vergaderzaal ligt een grote school, honderden joelende kinderen lopen en springen om ons te zien. De dappersten klimmen zelfs de bomen in.

In de ruime zaal is er nog maar weinig volk aanwezig. Alleen mannen en dat doet wat vreemd aan. Gelukkig komen er even later nog enkele vrouwen met kind erbij. Zo zijn er toch al een 20-tal aanwezigen.



Het lokaal is van een betere constructie dan we meestal zagen de voorbije dagen. Een stevige vloer in chappe gegoten, tamelijk hoge muren, die er zeer net uitzien, een golfplaten dak en stevige banken die vakwerk verraden.

Pierre opent met een actuele schets. De sectie is nog in de opstartfase, er zijn 42 leden voor het ogenblik, specifieke projecten zijn er nog niet.

Marc onderstreept dat we naar hier gekomen zijn om te ondersteunen. Om het visueel begrijpbaar te maken tekent hij zoals altijd het huis. Pour mieux comprendre, mais, zo beklemtoont hij, c'est vous qui vont le faire, pas nous. Jullie zijn de pioniers! Geen leden, geen mutualiteit. Allen samen, dan maak je mutualiteit. Wie nu begint kan profiteren van de ervaring van de anderen.

Intussen sijpelt er af en toe volk binnen.

Omdat de leden nog maar weinig vertrouwd zijn met de mutualistische beweging wordt de uitleg aangepast en worden sommige basisgegevens meer toegelicht.

Marc besluit met de woorden: à vous de prendre des décisions, wij van de CM en de vriendenkring zullen u steunen. Zeg niet enkel: wat kan de mutualiteit voor mij doen, maar ook: wat kan ik voor de mutualiteit doen! Het is voor ons altijd een plezier om Pierre bezig te horen en te zien. Hij animeert, bespeelt zijn publiek, overtuigt, motiveert. Zijn taal is beeldrijk. Een mutualiteit is niet alleen een kwestie van ziek zijn, het is er een van solidariteit.

Hij gebruikt het beeld van de rivier, je staat er in en moet vooruitgaan. Hij enthousiasmeert over de mutualiteit en de voordelen, over de geitjes en de voordelen, over het sensibiliseren van de anderen, spreek mensen aan, zo betoogt hij, we doen een beroep op jullie. Zonder u is er geen mutualiteit.

De voorzitter bedankt ons, die hier voor de eerste keer komen. Bevestig jullie steun, zo vraagt hij. Geef ook vorming en informatie.

Voor hem is het telkens opnieuw uitleggen wat een mutualiteit is van vitaal belang voor de vooruitgang van de beweging.

Pierre bevestigt dat er in de maand juni vorming zal gegeven worden. En laat ons nu een glas drinken om de activiteiten te 'zegenen'. Applaus.

Zo wordt een zeer interessante bijeenkomst in alle vriendschap besloten.

Er rest ons nog wat tijd om een bezoek te brengen aan de maalderij, waar sorgo en andere granen gemalen worden. En poseren voor de foto willen de werkmannen graag doen.

Ook zij die buiten op het gras bezig zijn maniok te bewerken willen een foto, ze steken letterlijk de koppen bij elkaar. Ware het niet dat we weer verder moeten, we zouden hier nog wat willen blijven.

Na de middag gaan we in Gitega aankopen doen bij de kiosk van Thérèse. Voor een verandering is het weer bewolkt en dreigt de regen. Terwijl we binnen de beeldjes kiezen komen enkele straatkinderen rond de kiosk slenteren, wachtend om iets te krijgen. Een van de kleintjes steekt zijn kopje boven de rand van het raam dat met kippengaas afgezet is. Steekt zijn hand uit, wrijft over zijn maagje. De vrouw des huizes is er duidelijk niet mee opgezet, gaat buiten en maant ze aan wat verder te gaan staan. De regen maakt de situatie alleen maar pijnlijker. Een van de grotere jongens of is het een meisje, met de handen tot vuistjes gebald en de armpjes tegen het lichaam gedrukt draagt een vodde versleten kledingstuk dat ooit een zeer mooie T-shirt moet geweest zijn. Met vooraan het opschrift: I Believe in Angels. De A is een sierlijke kerstmisengel met vleugels, iets van in betere tijden.

Kan het symbolischer? Geloven in een sprookje, een droom werkelijkheid laten worden. Moeten wij daar niet mee helpen voor zorgen? Is het niet onze plicht? Er voor te zorgen dat die droom werkelijkheid kan worden?

Alle commentaar of beschouwing over de druppel op de hete plaat is hier ongepast, alle denigrerende opmerkingen over 'ze willen niet werken, ze slaan de boel kapot...', zijn niet terzake. I Believe in Angels is een boodschap voor het hart, niet voor het verstand.

De regen drijft ons snel de auto in. Het is nog maar goed drie uur in de namiddag en al halfduister door de zware bewolking.

We worden ook nog verwacht bij Spes in 'haar instituut', dat door de vriendenkring gesteund wordt.

Centre d'éducation spécialisé pour déficits auditifs Notre Dame de la Perseverance.

Spes verricht moedig werk. Er zijn hier 216 kinderen, jongens en meisjes, van 3 jaar tot de leeftijd van 22.

We maken onder elkaar de bedenking dat het er hier vrij armtierig uitziet. De middelen zijn zeer beperkt, de subsidie van de overheid bedraagt 700.000 Fbu; We vragen ons af wat je daarmee kunt aanvangen. Bij de rondgang komen we in een lokaal met 6 computers, voor de lessen van informatica. Nu weet ik niet meer wat Spes er over vertelde. Zijn het er nu vier die niet werken of omgekeerd? Je hebt zes toestellen, netjes op een rij. Wat doe je er mee?

Didactisch materiaal behoort goed te functioneren.

Het wordt haast een eentonig verhaal. Het is weer gaan regenen, met klank- en lichtspel er boven op. En de elektriciteit die geregeld uitvalt.

Onze vriend Stani is op bezoek. Je weet wel, de man die zich inzet voor de straatkinderen. Hij vertelt over de echte en onechte straatkinderen. Beiden bestaan. In Gitega zijn er een 70-tal echte straatkinderen, en reeds ook kinderen van straatkinderen. Hij vertelt over hun harde levensomstandigheden, hoe ze overleven in de jungle van de straat. En over de toneelspelers die van je goedheid misbruik maken als je ze in huis haalt en eten geeft en een bed om uit te rusten. Maar dit mag geen rem zijn op de hulpverlening.

In het weeshuis Sainte Trinité in de buurt van de gevangenis gaan we knuffels, voeding en kleding bezorgen. Hier verblijven er een aantal petekinderen, die zeker op de foto moeten voor het thuisfront. Het is zo leuk de kleine pummels op te pakken en hoog naast je op de arm te houden en te vertroetelen. Ze laten het zich welgevallen.

Dat we ook hier opnieuw met open armen ontvangen worden is een overbodige vermelding. Die hartelijkheid is zo vanzelfsprekend.

Telkens weer verbaast ons de inzet, de toewijding van de zusters en andere personeelsleden, die bij wijze van spreken dag en nacht klaar staan om de weeskinderen een liefdevolle thuis te bezorgen. Ook al weten we dat het hechte harmonieuze gezin nooit ten volle kan vervangen worden.

We zouden hier langer willen blijven, maar de tijd is al te kort. Koen, Donaat, André, en zoveel anderen, jullie mogen op beide oren slapen, jullie oogappels zijn in goede handen.

De avond valt over de stad, het is tijd voor het moslimgebed, over ons zweeft de doffe galm van allah wakbar, allah is de grootste. Je krijgt de indruk dat de islam in opmars is in het land, net zoals de getuigen van jehova. De uiterlijke kenteken ervan zijn manifest meer aanwezig dan vier jaar geleden. Net zoals de toyotas met stuur aan de rechterkant uit het Midden-Oosten.

Vanavond staat er nog een belangrijke ontmoeting op het programma, deze met de personeelsleden en de medewerkers van de secteur santé. Het is goed dat we ze ontmoeten en met hen samen aan tafel zitten. Het geeft ons de gelegenheid ze te leren kennen, het geeft hen de gelegenheid om aan ons over hun werk en hun zorgen te vertellen. Wij krijgen een beter inzicht in hun werk van elke dag, zij ervaren steun en aanmoediging. Bij zo'n feestelijk samenzijn horen de onvermijdelijke toespraken. Ze vertolken wat er diep in het hart roert. Abbé Ignace looft onze rol van vriendschap. *Votre amour n'a pas de couleur ni de frontière.*

Marc heeft het over mensen die geloven in hun project. Zeggen is 1, doen is 2. Hij verwijst opnieuw naar de ervaring die we hadden in Adis Ababa.

Is er niets te zien en niets te doen hier?

Wij weten beter. Ons verblijf hier wordt gedragen door 'une grande chaleur humaine'.

### **Donderdag 8 februari**

Ondanks de grillen van de natuur en de aandacht voor de penibele situatie van de duizenden Burundezen, waar we zeer veel aandacht voor hebben, moet er verder gewerkt worden aan de projecten en hun toekomst.

Contacten leggen met diverse instanties, overleggen en besluiten formuleren, het terrein en de mogelijkheden verkennen, het moet allemaal ook gebeuren. De projecten vragen een aanpak met kennis van zaken, zoniet vallen ze stil.

Dat is een van de redenen waarom we vandaag terug naar Bujumbura trekken, ditmaal voor een ontmoeting en een gesprek op niveau van de Belgische Ambassade. Terwijl Marc, Eddy en Kris hebben er hun opwachting maken, maken Miet, Stefan en ik van de gelegenheid gebruik om nog wat inkopen te doen. Vedast kan nog op prospectie gaan om enkele machines te bekijken. En we moeten nog langs bij Zuster Meena om een computer te installeren.

Het is voor ons ook een uitstekende gelegenheid om het leven van de hoofdstad te observeren terwijl we wachten.

We zijn vroeg op pad en dat laat ons toe kennis maken met een van de geplogenheden. Ter hoogte van Muramvya is de weg naar de hoofdstad nog afgesloten. Hij gaat maar om 8 uur open. Aan de andere kant nabij de hoofdstad is het ook zo. Dit is nog een overblijfsel van de veiligheidsmaatregelen toen de rebellen zeer actief waren in dit gebied.

Stipt om 8 uur gaat de barrière open en zetten de lange file zich in beweging, 't is te zeggen ze vertrekt in onvervalste, rodeostijl. Iedereen wil voorbij om de eerste weg te zijn, drie rijen naast elkaar, een deukje min of meer in de carrosserie maakt het verschil niet. Er is veel militaire beweging, veel controle. Op zo'n momenten kunnen we dankbaar gebruik maken van het feit dat we blanken zijn. De autoriteiten laten de jeep door zonder oponthoud.

In dit land zijn er veel dingen duizendvoudig. Niet alleen de heuvels, maar ook de bochten.

De route naar de hoofdstad is bijzonder mooi en gevarieerd panoramisch. Maar het is ook de route van de duizend bochten. Links en rechts van de weg zie je de stalletjes met handel in van alles en nog wat, houtskool, voeding, prullaria, telefoonkaarten, sigaretten, kleding. Op veel plaatsen is de zijkant bezaaid met kotjes.

Het landschap wisselt van heuvelachtig en groen, naar open vlakte met beneden de hoofdstad in diffuse nevel gehuld en daarachter de immens grote watervlakte van het Tanganikameer.

Vrachtwagens rijden op en af met in hun spoor fietsers die laten mee trekken, fietsers razen naar beneden, beladen met pakken houtskool of trossen bananen, op weg naar de markt in de hoofdstad.

Wij rijden voorbij het parlement, een mooi statig gebouw in een fraai aangelegd park. Het is doef warm geworden, de lucht stinkt door de massa's uitlaatgassen.

Nadat de computer afgeleverd is bij Zuster Meena, rijden we naar het centrum bij de Toeristische Dienst om een wegenkaart van Burundi aan te schaffen.

Omdat we straks ook nog naar Rwanda reizen met de auto moet Vedast nog een aantal formaliteiten vervullen in verband met belastingen en verzekering om zonder problemen het buurland binnen te mogen.

En zodoende maken we vanuit 'onze autozetel' van op afstand hoe die formaliteiten met een hoog bureaucratisch gehalte verlopen.

Stap 1: je laat een document invullen, dat moet gekopieerd worden. Stap 2: je gaat een straat verder en wacht je beurt af voor die copy. Je betaalt en gaat terug naar bureau 1. Stap 3: Voor de belastingen moet je naar een ander gebouw. Stap 4: Nee, niet hier, maar een ander adres...

Ik zie bij ons al een en ander met veel stress en hoge bloeddruk en klachtenformulieren en ombudsman gebeuren. Hier niet, Vedast blijft de rust in persoon en doet wat er te doen valt. Doel is het in orde brengen van de documenten om naar Rwanda te kunnen reizen. Al de rest is bijzaak en niet van tel.

Al rondrijdend zien we zeer veel. Veel in het oog springende al dan niet leuke taferelen. Een bloemlezing? In de middenberm van de baan in de gracht worden fietsen gewassen. Een heel ernstig gebeuren met veel sociaal contact.

Voor een groot atelier worden op het brede voetpad grote ijzeren staven geknipt. Toeschouwers en mogelijke klanten monstereën het zaakje.

Veel mannen op een rij zitten te niksen.

Op kruispunten steekt men elkaar links en rechts voorbij, het toetergehalte is zeer hoog. Kapotte vehikels staan of liggen her en der verspreid. Wegwijzers en verkeersborden zijn er niet, op enkele uitzonderingen na.

Straatventers leuren met mango's, met schoenen, met broeken, doosjes parfum, sets keukenmessen, diverse huishoudspullen, tot en met pakken mousse matrassen op het hoofd, fietsers met bananen, taxifietzers met passagier.

En de tientallen taxi's BB, de Dubai-taxis en minibusjes vol gestampt met passagiers.

Af en toe een beter gesitueerde CD-wagen met escorte, politiewagens met achteraan open laadbak.

Het leven van de hoofdstad is een kleurrijk allegaartje.

En terwijl we zo zitten te wachten aan de overkant van de ambassade maken we een vreemd voorval mee. Dat er voortdurend straatventers passeren en af en toe aandacht vragen omdat ze proberen iets aan ons te verkopen is geen enkel probleem. Maar op een bepaald ogenblik komen er een paar mannen voorbij, kijken aandachtig en onbeschaamd binnen en gaan vervolgens wat verder op het halfhoge tuinmuurtje van een woning zitten. Ze kijken voortdurend in onze richting. Ze hebben natuurlijk goed gezien dat er achteraan in de jeep enkele rugzakken liggen, en dat er omwille van de drukkende warmte een paar raampjes half opengeschoven zijn.

Om de een of andere reden zijn we nogal argwanend tegenover het drietal en houden ze in de gaten. Maar ze proberen zelf wat sneller te zijn, plots staat er eentje bij het achterste raam van de auto, probeert het verder open te schuiven om de rugzak te grijpen. Goed dat we niet zaten te slapen of we waren er aan voor de moeite en Kris zou kunnen fluiten naar zijn videocamera. Stel je voor dat we hem die boodschap zouden moeten brengen!

Met een vlug gebaar vliegt het raampje dicht, wordt er in de auto overdreven veel lawaai gemaakt en moet de dief-in-spé afdruipen, terug tot bij zijn collega's op het muurtje. Wij bekomen van de schrik, sluiten ramen en deuren af, de anderen leveren nog wat commentaar in onze richting, druipen af en verdwijnen in de anonimiteit van de grootstad.

Daarmee zijn we nog een ervaring rijker en kunnen we gaan aperitieven bij de Witte Paters, waar we de anderen terug vinden. Iedereen heeft veel te vertellen, de een over het leven in een grootstad, de andere over het onderhoud met een verantwoordelijke op de ambassade.

In de loop van het gesprek valt de naam van Joris Backaert.

Joris is een oud-leerling, zijn vader is jarenlang leraar geweest bij mij in de verpleegstersschool van Ronse. De wereld is niet groot.

Op de ambassade is men bijzonder goed op de hoogte van wat er reilt en zeilt en wie er met wat bezig is. Het onderhoud heeft veel nuttige zaken opgeleverd, alsmede het advies om eens op bezoek te gaan in Kirundo, om daar het ziekenhuis te gaan bezoeken en om contact te nemen met Joris.

Tussendoor wordt ons verblijf alhier nog maar eens opgevrolijkt met een van die verhalen die van een andere planeet afkomstig kunnen zijn. Daar was lestmal een jongen van 11 jaar, die de koetjes aan het hoeden was. De beestjes vonden er niets beters op dan te grazen bij de buurman. Het gras is altijd groener aan de overkant. Buurman boos, haalt er de arm van de wet bij. Die neemt de knaap met de andere arm en stuurt hem subito presto naar de gevangenis.

Wat moet een kind van 11 in de overvolle gevangenis, overgeleverd aan alle boze wolven met boze bedoeling. En niemand kan daar iets tegen doen?

Wij hebben alleen maar woorden van afschuw en wensen dat er zo snel mogelijk een recht rijdend rechtssysteem van kracht is, waarbij toestanden als deze hierboven totaal onmogelijk.

Wat moet een jongen van 11 in zo'n koterij doen? Onbeschermd, overgeleverd aan een recht dat zo krom is als maar kan.

Ook dit soort confrontaties horen bij onze inleefreis, onze humanitaire zending. Het mag de hoop niet wegnemen.

De terugreis van de hoofdstad naar Gitega loopt aanvankelijk vlot, we laten de stad achter ons en klimmen de heuvels in, met achter ons het onvergetelijk panorama over stad en meer, gehuld in de nevel van de broeierige dampen.

Na verloop van tijd trekt de zon zich terug achter zwarte wolken, seffens zitten we zelf in de wolken en nog geen minuut later krijgen we de volle laag. Dichte mist, zichtbaarheid kwasi nul en regen, regen die met bakken uit de hemel valt. En meteen is er geen mens meer te bespeuren, geen voetgangers, geen fietsers. De kronkelbaan van Bujumbura naar Gitega is in dit eerste deel een rotbaan.

Terug in Gitega is de regen ons gevolgd. De avond valt, de koffers worden gemaakt, de zaal met hulpgoederen is leeg, de laatste paren schoenen vinden gretige afnemers in het keukenpersoneel. Niets gaat verloren. Het ritueel van het afscheid is begonnen.

En 's avonds zitten we samen in het bisdom voor dit afscheid. Afscheid?

Vliegt de tijd dan zo snel. Bij afwezigheid van Mgr. Simon neemt de vicaris de rol van gastheer over. Om ons uit te nodigen naar de receptie met gezellige babbel en het feestmaal.

Er worden wijze woorden gesproken die recht uit het hart komen. Je weet dat afscheid nemen er bij hoort, je moet gaan om te kunnen terugkeren. Je moet vooral gaan om in je eigen midden getuigenis af te leggen van wat je hebt meegemaakt.

Je moet zonder ophouden blijven vertellen over de noden van dit land en zijn bewoners.

Hier eindigt het verhaal van Gitega en alles wat we gezien en gehoord hebben. De dagen waren vermoeiend en zwaar beladen. We hebben veel moeten slikken, we hebben veel weggelachen, we hebben veel mensen omarmd. We hebben zoveel miserie gezien, evengoed als moed en vooruitgang. Maar de beelden van de verwoeste velden in de valleien laten ons nimmer meer los.

Maar nog is onze tocht niet afgelopen, noch is het verhaal ten einde.

### **Vrijdag 9 februari**

We verlaten Gitega, onze tweede thuis. We zetten koers naar Kirundo. Daar gaan we even uitblazen aan het meer tegen de grens met Rwanda. Maar we hebben zoals gezegd nog iets meer op het oog. Bij de gesprekken met de ambassade bleek het aangewezen om contact te nemen met het plaatselijk ziekenhuis.

En we moesten ook zien in contact te komen met Joris Backaert van Broederlijk Delen, die in Kirundo een project begeleidt.

De vrienden van Gitega wuiven ons uitgeleide, ze strooien bloemen rond en op de auto's ten teken van vaarwel. Tot de volgende keer. We kunnen ons niet indenken dat we niet nog eens terugkomen.

Richting Kirundo is de baan in goede staat, zeker veel beter dan we gewoon zijn, we voelen er ons zelfs onwennig bij. De zon is mild en vergast ons op mooie kleurrijke landschappen. Het land wordt bewerkt, de grachten uitgediept.

Midden de voormiddag houden we halt bij een kruis links van de weg, het staat bijna onopvallend verscholen tussen de bomen en het gebladerte. Hier werd Monseigneur Joachim Ruhuna in een hinderlaag neergeschoten....

*...in de morgen van 9 september 1996 komt Mgr. Ruhuna terug van Burasira, waar hij een kijkje was gaan nemen naar de herstellingswerken aan het Seminarie. Het was deerlijk beschadigd door plunderende gewapende bendes.*

*Rond 16.30 vertrekt de wagen uit Gitongo en neemt een afkortende weg die uitkomt op de grote baan Ngozi – Gitega, nabij de rivier Mubarazi, zo'n 30 kilometer ten noorden van Gitega, dit is in de buurt van het Landbouwstation van Isabu in Murongwe.*

*Luttele minuten later worden schoten gehoord.*

*Gewaarschuwd door enkele lieden die de schoten gehoord hebben, snelt diaken Cyrille Kamana, samen met nog een jonge man, naar de plaats van het onheil. Ze vinden er de wagen in brand.*

*In het voertuig bevindt zich de Aartsbisschop, Zuster Irénée en Zuster Concessa.*

*Monseigneur Joachim, gedood door één goed gerichte kogel, is reeds overleden, evenals zuster Irénée. De andere zuster ademt nog.*

*Omdat het al laat in de namiddag is, keert de diaken terug naar de parochie om de pastoor en de religieuzen het nieuws te brengen en om hulp te gaan halen bij de militaire post van Mutaho.*

*Pas de volgende dag komt de hulp opdagen op de plaats van de hinderlaag. Van de overledenen is er geen spoor te bekennen. Wat verder vindt men het lijk van zuster Consessa.*

*Pas een week later 'ontdekt' men de lijken van de anderen, begraven in een veld, onder recent aangeplante maniokstengels....*

Monseigneur Joachim was afkomstig uit Gatonde, waar we dit jaar niet kunnen gaan zijn omwille van de regenval. In 2004 hebben we nog zijn ouderlijk huis bezocht.

De herinnering aan een bijzonder minzame aartsbisschop is levendig. Hij kwam zo graag in Oudenaarde, hij was de vurige pleitbezorger voor de mutualiteit en voor de steun aan zijn volk. Hij was aartsbisschop in bijzonder moeilijke tijden van genocide en oorlog. Onbevreesd bleef hij de boodschap van hoop en vrede verkondigen. Gij zult niet doden, was zijn boodschap. Tot in 1996 iemand het nodig vond hem het zwijgen op te leggen.

Ik herinner me nog hoe het bericht Oudenaarde bereikte.

Hier staan we dan bij dit kruis tot herinnering aan hem die zijn leven gaf. We zijn slechts passanten, blijven maar een korte poos staan, de tijd om een paar foto's te nemen, om achteraf die plek te kunnen koesteren als een relikwie. Doorheen de bosrijke omgeving schouwen we over het brede heuvellandschap. Waarbij Eddy opmerkt: oorlog voeren in deze streek is toch een onmogelijke zaak?!

De vele ruïnes links en rechts zijn de stille verbrokkelde getuigen van zware gevechten jaren geleden. We naderen Ngozi, een stad die er beter ontwikkeld uitziet dan Gitega. De weg is geasfalteerd. Er hangen elektriciteitskabels, de huizen zien er beter uit. De zon zorgt voor rood stof. De warmte straalt, de natuur herleeft, hier zijn er veel koffieplantages, naaldbomen.

Gitega ligt ver achter ons, we beginnen een nieuwe etappe van onze reis. Ons logement aan het meer ligt ver van de bewoonde wereld, een heel eind buiten Kirundo. Ook al ziet het er wat vervallen uit, zonder licht, zonder stromende water, zonder stopcontacten, maar met veel vliegen, muggen en ander gevleugeld ongedierte, we genieten er van. De natuur is hier formidabel mooi, we zijn ver weg van de beschaving, alleen het meer, de bomen en struiken in bloei, de honderden krekels met hun nachtmuziek, een hond die rondsnuffelt, enkele verloren kinderstemmen in de verte, de tijd die vertraagt.

Joris hebben we niet ontmoet, hij zat op dat ogenblik in Rwanda op bezoek voor zijn project van Broederlijk Delen.

Het ziekenhuis konden we daarentegen wel bezoeken.

### **Zaterdag 10 februari**

Hier in dit verlaten stukje Burundi, helemaal in de uithoek van het land, aan de oevers van het meer is het zalig ontwaken na een rustige nacht. Met het schaarse water geven we ons een kattewasje. We storen ons niet aan het mager comfort en het toch al wat vervallen uitzicht van wat een hotelletje zou moeten zijn. Toerisme zou hier kunnen, er zijn mogelijkheden te over. Maar er is toch nog veel meer nodig opdat dit voldoende zou zijn voor gewoon toerisme.

De wandeling naar de boorden van het meer is zalig. Zo vroeg al zien we jonge vrouwen het land bewerken met de schoffel. Kappen, onkruid kappen en altijd weer kappen om de aarde vruchtbaar te maken. Een jong meisje steekt haar hand vragend uit om iets te krijgen. Geld? Eten? Het beeld is ons zo bekend en vertrouwd en toch wen je er niet aan. Omdat het niet nodig zou moeten zijn.

In de groep wordt er druk overlegd over de werking van de mutualiteit, over de toekomst, over de werking van de secties, de problematiek van armoede en niet kunnen betalen van de bijdrage. Over gratis en niet gratis. Over de steun van de overheid, over de Europese steunprogramma's. Over zoveel...

Om 8.30u vertrekken we naar de stad voor het bezoek aan het ziekenhuis. We rijden over die bijzonder hobbelige weg met links en rechts frappante beelden van kleine hutjes omringd door maïs en bananenplanten en tengere mensjes verscholen tussen dit alles. We passeren voorbij de middelbare school met studeren jongeren in propere uniformkledij. Altijd weer die beelden van de armoede en de vooruitgang, de opleiding, het beter worden. Ondanks alles is dit hoopgevend.

Het is zaterdag en we zien ook de vele Burundezen die gemeenschapsdienst doen; vrijwillig werken aan het onderhoud van de wegen.

Tegen 9.00u worden we ontvangen door de directie van het ziekenhuis voor een korte rondleiding en gesprek over de projecten, de problemen, de mogelijkheden.

Het ziekenhuis dateert van 1982 en telt 140 bedden. Een van de problemen waar men mee te kampen heeft is de openstaande schuld. Sommige zorgen zijn gratis en worden door de overheid betaald. Overheid die zelf in financiële nood zit. Zo is er een schuld van 50.000.000 Burundese frank aan de instelling. Voor het hospitaal in de hoofdstad is dit 195.000.000.

Op de vraag hoe ze het hier in het ziekenhuis dan redden met het tekort aan inkomsten krijgen we geen afdoend antwoord. We begrijpen dat de instelling roeit met de riemen die ze hebben. Je hoort zo tussen de regels door dat ze hun uiterste best doen, resultaat halen, maar toch veel noden hebben om de infrastructuur en de werking te verbeteren.

We komen veel interessante en soms ontluisterende zaken te weten.

Huisartsen kunnen een opleiding van 3 maand volgen om keizersneden te kunnen uitvoeren.

Een anesthesist is hier een soort A1, een technisch geschoolde en dus geen arts-specialist zoals bij ons. Het labo, goed onderhouden en voldoende uitgerust, hier doet men zo'n 150 HIV-testen per maand. Tien tot twintig procent daarvan zijn positief.

De rondleiding verloopt in een aangename en best vriendschappelijke sfeer. We brengen zeer veel waardering op voor wat hier gedaan wordt.

Marc krijgt uitgebreid de gelegenheid om het mutualistisch project van Gitega toe te lichten. De directeur staat zo te zien positief tegenover zo'n project.

Binnen en buiten de gebouwen zijn de plaatselijke scouts bezig met gemeenschapsdienst. Toch wel een verrassende aanblik. Binnenin zijn ze bezig met grondige schoonmaak van kamers en gangen. En grondig is grondig. Met overvloedig water en detergent muren afwassen en vloeren schrobben, bedden met zieken erin opzij schuiven en schrobben maar... Vele handen maken licht werk.

We maken ons de bedenking of de jeugdbewegingen van bij ons dit ook zouden doen, zo'n soort gemeenschapsdienst. Niet een keer, maar geregeld tot wekelijks.

Na deze bijzonder interessante ontmoeting rijden we door naar Rwanda. We nemen voor de eerste keer een andere grensovergang. Eentje van te lande, ver weg van de bewoonde wereld. Tegen 11.00 arriveren we aan die grenspost, die wellicht op geen kaart terug te vinden is. Komt er hier veel volk? Om de twee weken een paar

toeristen. Voor de rest is het hier zitten en wachten en een beetje rondlopen en naar de transistorradio luisteren en een praatje slaan met de geburen. Met enkele schaarse kinderen die hier rondscharrelen. De formaliteiten verlopen vlot, geen enkel probleem, geen valiezen openmaken. Een kwartier duurt alles. Bijna niet te geloven.

We rijden verder door een niemandsland. Zes kilometer lang. Kwart na elf staan we voor de ijzeren slagboom. Welkom in Rwanda. Te voet naar de gebouwen voor de administratieve stempels. Ook hier verloopt alles vlot en ik moet toegeven bijna gezellig en vriendschappelijk. Geen zweem van spanning, in de aard van zou er iets verkeerd kunnen lopen of zou je iets verkeerd kunnen zeggen. Uiteraard moet alles binnen de krijtlijnen blijven. Het is en blijft nog altijd douane en grensovergang. Maar wat een verschil met de grens van Haut Kanyaru. We besluiten dat we in de toekomst altijd langs hier zullen komen. Geen drukte, zelfs geen overbodige formulieren invullen. De beambte schrijft al onze gegevens direct in zijn groot register, onder de welwillende aanwijzingen van Marc die toont waar wat moet ingevuld worden. In een wondere wereld van kleine bureaucratie zijn de rollen soms omgekeerd. Zo iets zou in Haut Kanyaru niet mogelijk zijn. Daar moet je beleefd op afstand blijven.

Geregeld passeert hier een lijnbus, niet om de grens over te steken, maar hij passeert gewoon langs de grenspost voor een binnenlandse verbinding. Aan de gebouwen is er een bushalte en kunnen mensen opstappen.

De omgeving lijkt op een eenzaam heidellandschap met lage begroeiing en veel kale plekken. Hier en daar een koetje, een geitje. Naarmate we verder rijden naar Kigali komt er stilaan meer bewoning, meer hutjes. We rijden doorheen grote wegeniswerken en worden opgeslorpt in de drukte van de stedelijke kernen. Rwanda heeft grote projecten van infrastructuur op stapel staan.

Om 13.30u zien we Kigali voor ons liggen, breed gespreid over en tegen de heuvels. Twintig minuten later zijn we bij Eugénie. Zij verwelkomt ons alsof we er gisteren ook waren. Al is het een jaar of langer geleden. Wat valt er tussen de woorden van welkom op? Eugénie stelt vast dat iedereen al meer dan eens aan huis gekomen is. Blijkbaar is dit een bijzonder belangrijk teken. We zijn geen nieuwelingen meer, maar vertrouwde vrienden en dat wordt door haar heel erg geapprecieerd. Ik denk dat het een onvergefelijk fout zou zijn niet op bezoek te komen en te blijven overnachten. Later zou ze dit bij het afscheid herhalen en bevestigen. Na wat verfrissing, het installeren in de kamers en de onvolprezen geitenbrochetten, nemen we de tijd om in de hoofdstad te gaan winkelen.

### **Zondag 11 februari en verder...**

Vandaag verplaatsen we ons naar de andere kant van het land, naar het Kivumeer.

We hebben in de voorbije dagen enorm veel meegemaakt. De reis zit duidelijk in de benen. Het is veel zwaarder dan de vorige keer. We denken dat het komt door de weersomstandigheden, door het veel lastiger rijden op de wegen, door het heen en weer geslingerd worden tijdens die schokkende ritten. Schokkend mag je én letterlijk én figuurlijk nemen.

We nemen nu de tijd om even uit te blazen en alles een plaats te geven. De reis loopt zo stilaan naar haar einde. Nog is alles niet gezegd of geschreven. Dit zou een onmogelijke karwei zijn. Niet alle anekdotes zijn opgetekend, niet alle feiten zijn vermeld.

Dit is maar een verslag met impressies.

Misschien zal het u als aandachtig lezer opgevallen zijn dat er over een iemand zo weinig gezegd werd. Dat klopt. Jeannette was niet mee.

Om dat te verhalen moet ik binnentreden in iets wat in feite tot de intimiteit van de familiekring hoort. Als een moeder zeer ziek is moet je een keuze maken. Je kan meegaan naar Burundi, want alles is geregeld en gezegd. Of je kan thuisblijven.

Zoals een moeder haar kind niet alleen laat, kan een kind zijn 'moe' niet alleen laten. Daarom is ze bij haar moe gebleven. Ook al was Jeannette fysisch niet bij ons in Burundi, ze was meer dan ooit aanwezig.

Tweemaal daags telefoneren en informeren naar de toestand. Waar we ook komen, iedereen vraagt naar Jeannette, iedereen wil weten hoe het met moe is. En iedereen bestormt de hemel met gebeden. Iedereen vraagt de beste wensen over te brengen.

Dit gegeven is deel van de reis geworden en het is goed zo. Het heeft de reis niet gemakkelijker gemaakt, maar wel dieper.

Burundi 2007 zal mede daarom in alle opzichten een bijzondere plaats innemen.

In de weken nadien kom je tot de vaststelling dat je de ene keer geen twee vragen nodig hebt om in volle vaart te demarreren en over Burundi te vertellen.

Andere keren zwijg je dagenlang omdat je het niet gezegd kunt krijgen. Lotgenoten begrijpen dat.

Burundi werkt verslavend, zegt Eddy. Je wordt er naar toe gezogen, je wil teruggaan en de vrienden en de vele onbekenden opnieuw ontmoeten. Je wil teruggaan, ondanks de emotionele rammelingen die je te wachten staan door de confrontatie met wat je liever niet ziet.

***Je moet ook geen afscheid van een land en een volk dat gevraagd heeft terug te keren. Je moet ze niet in de steek laten. Zij hebben honger, wij niet.***